

DANE TELEADRESOWE PZN
Polski Związek Niewidomych
Okręg Kujawsko-Pomorski
ul. Powstańców Wielkopolskich 33
85-090 Bydgoszcz
Tel: (52) 341-32-81
www.kujawskopomorski.pzn.org.pl

KOŁA POWIATOWE:

Aleksandrów Kujawski 87-700, ul. Długa 8,
tel. 515-231-011,
Brodnica 87-300, ul. Kościelna 11,
tel. 515 231-012,
Bydgoszcz 85-090, ul. Powstańców Wlkp. 33,
tel.(52) 341-52-28 wew. 221,
Chełmno 86-200, ul. Młyńska 7,
tel. 515-231-014,
Golub - Dobrzyń 87-400, Pl. 1000-lecia 9,
tel. 515-231-015,
Grudziądz 86-300, ul. Sikorskiego 34/36,
tel. 515-231-016,
Inowrocław 88-100, ul. NMP 19,
tel. 505-456-938
Lipno 87-600, ul. Piłsudskiego 22,
Skępe 87-630, ul. Kwiatowa 4,
tel. 515-231-028
Nakło 89-100, ul. Piotra Skargi 2,
tel. 506-957-988
Radziejów Kujawski 88-200, ul. Objezdna 40,
tel.515-231-021,

Rypin 87-500, Pl. Sienkiewicza 4,
tel. 515-231-022,
Sępólno 89-400, ul. Jeziorna 6,
tel. 514-412-069,
Świecie 86-100, ul. Wojska Polskiego 141,
tel. 515-231-024
Toruń 87-100, ul. Okólna 169,
tel. (56) 652-06-83,
Tuchola 89-500, Pl. Zamkowy 1,
tel. 515-231-026,
Wąbrzeźno 87-200, ul. Wolności 44,
tel. 515-231-027,
Włocławek 87-800, ul. Łazienna 6,
tel. (54) 232-35-13,
Żnin 88-400, ul. Poczтовая 15,
tel. 515-231-029,

POLSKI ZWIĄZEK NIEWIDOMYCH
Biuro Zarządu Głównego
ul. Konwiktorska 9, 00-216 Warszawa
tel. centrala: (22) 831-22-71
sekretariat: (22) 831-33-83
www.pzn.org.pl

Wskazówki dla rodziców

Funkcjonowanie dziecka uwarunkowane jest przede wszystkim odpowiednią stymulacją sensoryczną (np. wzrokową, słuchową, dotykową). Zaburzenie w pracy jednego ze zmysłów może powodować obniżenie funk-

cjonowania pozostałych. Uszkodzenie narządu wzroku ogranicza aktywność dziecka. Ma ono mniejsze doświadczenie w zabawie i mniej możliwości, aby ćwiczyć ręce (ćwiczenia te staną się później podstawą do nauki pisanie i czytania). Dla dzieci niewidomych czy słabo widzących czynności manipulacyjne mają istotny wpływ na ich rozwój. Dzięki nim lepiej poznają przedmioty. Dlatego też dla większości dzieci słabo widzących i niewidomych poznawanie wielozmysłowe jest najbardziej korzystne. Aby to poznanie było możliwe należy doskonalić wszystkie funkcje dziecka: dotyk, sprawność manualną, percepcję wzrokową i słuchową. Należy także dbać o rozwój motoryczny dziecka, który jest zharmonizowany z rozwojem pozostałych funkcji.

Powinniśmy dążyć do stworzenia takich warunków, aby dziecko mogło rozwijać się harmonijnie doskonaląc te funkcje, które są dobrze rozwinięte oraz usprawniać te funkcje, które są zaburzone.

Ponieważ przygotowujemy dziecko do samodzielnego życia, wśród widzących, nie powinniśmy unikać w trakcie rozmów sformułowań typowych dla nich, np. „wiesz”, „chodź i zobacz”. Możemy wskazać dziecku inne metody poznawania, jako te, które pozwalają nam, „coś zobaczyć” np. „twoje rączki widzą, oglądają”. Nadmierna opieka i częste wyręczanie dziecka w wykonywaniu podstawowych czynności dnia codziennego zmniejsza jego szanse na to, że będzie w przyszłości niezależne. Systematycznie należy zwiększać zakres samodzielności dziecka poprzez przydział obowiązków domowych i szkolnych. Zwiększy to poczucie przynależności dziec-

ka do rodziny i grupy społecznej. Należy pamiętać, aby nie wyróżniać go specjalnymi przywilejami. Dziecko powinno respektować wszystkie zasady, jakim podlegają jego rówieśnicy i wykonywać powierzane mu obowiązki. Samodzielność jest, bowiem istotnym elementem procesu rehabilitacji.

Wykorzystywanie innych zmysłów niż wzroku

U osób niewidomych najważniejszą rolę w procesach poznawania otaczającego świata odgrywa zmysł dotyku, w skład, którego wchodzi oprócz receptorów znajdujących się w całej skórze (szczególnie wrażliwe są - na palcach rąk i stóp) zmysł temperatury (ciepło i zimno) oraz bólu. Bodźcami dla receptorów skórnych są zmiany energii mechanicznej (ucisk) i cieplnej. Istotną rolę odgrywa także zmysł kinestetyczny - ruchowy zwany także zmysłem ruchu. Receptory rozmieszczone są w mięśniach, stawach, i ścięgnach. Wrażenia kinestetyczne powstają podczas ruchu i informują człowieka o położeniu poszczególnych elementów narządów ruchu (ruchy statyczne) oraz o ich przemieszczaniu (ruchy dynamiczne). Dodatkowo u dzieci niewidomych może występować zmysł przeszkód, który pomaga wyczuwać przeszkody na odległość. Charakterystyczny jest podział funkcji między obiema rękoma. Prawa ręka dziecka spełnia funkcje ruchowe a lewa przejmuje funkcje samokontroli i samooceny, u dzieci widzących tę rolę pełni wzrok.

W czasie poznawania przedmiotów ważne jest, aby zwracać uwagę dziecka na pewne ich cechy, dzięki

którym można je rozpoznać. Staną się pewnym symbolem czy schematem tego przedmiotu. Istotne cechy należy odróżnić od drugoplanowych tak, aby dziecko mogło stworzyć sobie pewien system symboli i pojęć. Należy wykorzystać jak najwięcej sytuacji naturalnych, które dziecko może odnaleźć w swoim codziennym życiu. Wyjaśniamy dokładnie, co robimy, opisujemy przedmiot uwzględniając wszystkie możliwe informacje (kolor, kształt, smak, itp.), podajemy jego nazwę. Gdy dziecko jest w stanie dostrzec pewne podobieństwo pomiędzy kilkoma przedmiotami, możemy wprowadzić pojęcie nadrzędne. Należy wskazać jak najwięcej sytuacji, w których możemy spotkać te przedmioty, wyjaśnić skąd się biorą, co można z nich zrobić i jak ich używać. Dziecko poprzez dotykanie i manipulowanie przedmiotem może poznać jego właściwości: twardość, miękkość, gładkość, chropowatość, zimno, ciepło, kształt i wypukłości. Wrażenia dotykowe łączą się z wrażeniami kinestetycznymi (ruchowymi) często też z wrażeniami słuchowymi, węchowymi czy smakowymi. Z czasem w treści spostrzeżeń zaczynają dominować elementy przestrzenne - kształt (konsekwencja poznawania dotykowego).

Dziecko w trakcie swojego rozwoju i nauki szklonej musi zapoznawać się z wieloma informacjami i zapamiętać je. Dzieci widzące do zapamiętywania wykorzystują przede wszystkim wzrok i słuch. U dzieci słabo widzących i niewidomych istotną rolę odgrywa pamięć słuchowa i dotykowa. Dziecko lepiej zapamiętuje komunikaty słowne, konkretne, które, wywołują żywe wyobrażenia.

Nowe informacje powinny być przekazywane tak, aby dziecko mogło odwołać się do swoich doświadczeń. Uczenie się i zapamiętywanie będzie łatwiejsze, gdy do tego, co dziecko nauczyło się wcześniej, dodamy coś nowego. Dziecko także potrzebuje więcej czasu na przeczytanie tekstu i zrozumienie jego treści. Myślenie ma raczej charakter całościowy niż analityczny a istotną rolę odgrywa wnioskowanie, szukanie analogii, klasyfikowanie, łączenie elementów w logiczną całość.

Usprawnianie widzenia

Umiejętności widzenia uczymy się przez całe życie, ale za najważniejszy okres jej kształtowania przyjmuje się pierwsze 6-7 lat życia.

Warunkiem prawidłowego widzenia są i prawidłowo zbudowany i funkcjonujący układ wzrokowy, odpowiednie światło i obecność bodźców wzrokowych lub obiektów obserwacji. Jeśli zaburzenia w układzie wzrokowym wystąpiły przed szóstym rokiem życia słabo widzący musi nauczyć się patrzeć i korzystać z informacji napływających drogą wzrokową mimo swoich ograniczeń. Można mu pomóc w osiągnięciu kolejnych etapów rozwoju widzenia poprzez intensywne ćwiczenia:

- stymulowanie do patrzenia: otwieranie oczu, zwracanie głowy lub ciała w kierunku obiektu
- stymulowanie widzenia: używanie jaskrawych, poruszających się obiektów
- rozwijanie podstawowych sprawności;
- fiksacji – umiejętności utrzymywania spojrzenia na

obiekcie,

- śledzenia – umiejętności prowadzenia wzrokiem poruszających się obiektów,
- akomodacji – umiejętności dostosowywania oka do odległości oglądanego przedmiotu
- rozwijanie pojęć i pamięci wzrokowej
- rozwijanie wyższych sprawności wzrokowych:
np. dopełnienia – spostrzegania całego obiektu na podstawie widocznej jego części, wyodrębnienia obiektu z tła.

Słabo widzący uczy się nadawać znaczenie temu, co widzi i wykorzystywać, na co dzień informacje uzyskane drogą wzrokową. Inaczej postępujemy w przypadku słabowzroczności nabytej. Tutaj widzenie rozwinęło się prawidłowo, wykształciła się pamięć wzrokowa i odpowiednie sprawności wzrokowe. Oddziaływania rehabilitacyjne mają na celu przywrócenie maksymalnej sprawności w życiu codziennym. Słabo widzący musi nauczyć się widzieć inaczej niż dotychczas tzn. doprowadzać do oka więcej bodźców wykorzystując do tego kontrast, właściwe oświetlenie, pomoce optyczne. Musi nauczyć się odpowiednio interpretować niewielkie, często śladowe zniekształcone informacje, jakie docierają do jego kory mózgowej.

Orientacja przestrzenna

Podstawowe umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej dziecko może i powinno poznać już w domu w czasie zabawy z najbliższymi. Pierwsze ćwiczenia służą poznaniu własnego ciała, jego poszczególnych części,

funkcji i możliwości ruchowych. Polegają one na nazywaniu i pokazywaniu przez dziecko poszczególnych części ciała na sobie, na lalce i drugiej osobie np. gdzie masz nos? Pokaż nos dziadka? Gdzie lalka ma stopę? Dotknij kolanem do czoła itp. Po dokładnym i usystematyzowanym poznaniu własnego ciała pora na wprowadzenie pojęć przestrzennych. Zaczynamy od zadań, które wymagają od dziecka zajęcia określonej pozycji względem innej osoby lub przedmiotów z najbliższego otoczenia np. stań do mnie przodem, weź piłkę w lewą rękę, stań za krzesłem, stań tyłem do mnie itp.

Niewidome dziecko powinno jak najwcześniej zostać objęte rehabilitacją oraz zajęciami z zakresu orientacji przestrzennej. W pierwszym okresie oddziaływań instruktor zapozna dziecko ze schematem budowy ciała, wprowadzi podstawowe pojęcia przestrzenne, które będą stopniowo rozszerzane.

Kolejną grupą są ćwiczenia związane z określaniem rozmiarów, kształtów, czasu i prędkości. Wprowadzamy tu ćwiczenia polegające na segregowaniu różnych przedmiotów według wielkości i kształtu. W czasie nauki orientacji należy szczególną uwagę zwrócić na ćwiczenia słuchowe i nie chodzi tu tylko o słuchanie muzyki. Należy nazywać dźwięki w bliższym i dalszym otoczeniu dziecka, określać kierunek, z którego dochodzą, czy są w ruchu, zbliżają się czy oddalają itp., Jeżeli to możliwe nie tylko nazywajmy rzecz, która wydaje dźwięk, ale starajmy się pokazać ją dziecku.

Niewidome dziecko będzie uczestniczyło w zajęciach usprawniających jego zmysł słuchu, dotyku, węchu i ki-

nestetyczny, a także koordynację słuchowo - ruchową w obrębie małej i dużej motoryki.

Kolejny etap w nauce samodzielnego i bezpiecznego poruszania się niewidomego dziecka skoncentrowany jest na opanowanie przez nie technik ochraniających górne, środkowe części ciała oraz zaznajomienie go z techniką chodzenia z przewodnikiem, sposobami służącymi do określania swojego położenia. Instruktor systematycznie utrwała z dzieckiem wcześniej nabyte umiejętności, wprowadza coraz to nowe pojęcia przestrzenne oraz pojęcia dotyczące posługiwania się białą laską, określające trasę marszu. Szczególny nacisk kładzie się na regularne ćwiczenie pozostałych zmysłów, usprawnianie koordynacji ruchowej oraz poszerzanie wiedzy dziecka o otaczającym go świecie, którego nie jest w stanie zobaczyć. Ćwiczenia te powinny odbywać się nie tylko podczas zajęć z instruktorem, ale także, a może przede wszystkim to rodzic w codziennych sytuacjach życiowych powinien zachęcać swoje dziecko do jak najpełniejszego korzystania z bodźców słuchowych, dotykowych, węchowych, pobudzać je do większej aktywności. Wraz z wiekiem niewidomy człowiek będzie mógł wykorzystywać w praktyce wykształcone już umiejętności, doskonalić techniki poruszania się z białą laską, korzystać ze zmysłu słuchu, dotyku, węchu, w celu poznawania otoczenia, ustalania punktów orientacyjnych i wskazówek orientacyjnych. Będzie szczęśliwy, że potrafi poruszać się bez rodzica, nauczy się korzystać z pomocy osób trzecich podczas przemieszczania się z miejsca na miejsce lub będzie umiał uprzej-

nie podziękować za oferowaną mu pomoc. Nauczy się także analizowania i interpretowania ruchu ulicznego, znajdowania cieni akustycznych, ustalania tzw. punktów orientacyjnych, samodzielnie przechodzić przez ulicę z sygnalizacją świetlną, dźwiękową i bez niej. Będzie umiał korzystać ze środków komunikacji miejskiej.

Istotne jest, aby rodzic niewidomego dziecka, które metrykalnie jest już dorosłe pozwolił mu osiągnąć ten cel.

Samoobsługa

W przypadku dzieci niewidomych i słabo widzących większość rodziców zakłada, błędnie, że ich dziecko nie jest w stanie wykonać wielu, choćby najbardziej podstawowych i prostych czynności samoobsługowych. Starają się oni w jak największym stopniu wyręczać swoją pociechę chroniąc ją przed zrobieniem sobie czegoś złego. Postępując w ten sposób wyrządzamy dziecku dużo większą krzywdę, gdyż zaniedbania w dziedzinie rehabilitacji podstawowej powstałe w okresie dzieciństwa, bardzo trudno nadrobić, często jest to wręcz niemożliwe. Rodzice i opiekunowie powinni patrzeć w przyszłość dziecka, aby mogło ono jak najpełniej i samodzielnie funkcjonować jako osoba dorosła. Naukę samoobsługi najlepiej wykonywać w środowisku domowym, wśród najbliższych, korzystając z rady i pomocy specjalistów. Wymaga ona ogromnego zaangażowania wszystkich osób, które mają częsty kontakt z dzieckiem. Zaczynamy od ciągłego informowania (słownie) dziecka, co w danym momencie dzieje się z nim samym i w jego najbliższym otoczeniu. Dziecko niewidome musi w

pełni uczestniczyć w codziennym życiu rodziny, musi wiedzieć, co dzieje się w poszczególnych częściach mieszkania, co się robi w kuchni a co w łazience, do czego służą przedmioty codziennego użytku. Do najważniejszych zadań rodziców i opiekunów małych dzieci niewidomych i słabo widzących należy w pierwszej kolejności nauka czynności samoobsługowych związanych z jedzeniem, myciem się, korzystaniem z toalety i ubieraniem się.

Przygotowanie do nauki pisma brajla

Małe niewidome dziecko, tak jak każde inne ma prawo do pełnego rozwoju i osiągnięcia sukcesów szkolnych oraz wszelkich innych. Brak wzroku powoduje, że czynnikiem mającym zasadnicze znaczenie w uczeniu się jest prawidłowo rozwinięty dotyk. Rozwój dotyku obejmuje rozwój wrażliwości dotykowej oraz prawidłowej percepcji, bez których nie można rozpocząć ćwiczeń wstępnych przygotowujących do nauki pisma brajla. Dotyk nie uwrażliwia się samoczynnie. Zwłaszcza u małych dzieci wymaga wielu ćwiczeń oraz różnorodnej i ciekawej stymulacji, która obejmuje:

- rozpoznawanie podobieństw i różnic pośród otaczających je przedmiotów;
- klasyfikowanie przedmiotów w zależności od ich właściwości fizycznych, funkcji itp.
- określanie położenia własnego ciała w stosunku do przedmiotów w najbliższym otoczeniu;
- manipulowanie różnymi przedmiotami (w tym także pojedynczymi kartkami oraz zawartymi w książce);

- wodzenie po liniach wypukłych wszelkiego typu (w tym wersów tekstów brajlowskich) oraz umiejętność utrzymania się w wersie, lokalizowanie jego początku i końca zgodnie z kierunkiem czytania i pisania, przechodzenie do kolejnych wersów;
- rozwijania orientacji w małej przestrzeni (m. in. w obrębie kartki: góra, dół, po prawo, po lewo, na środku, w prawym górnym rogu itp.);
- kształtowanie lekkiego dotyku potrzebnego do sprawnego czytania brajla;
- szybkie przesuwanie rąk po symbolach pisma brajla zawartych w liniach pionowych i poziomych;
- rozwój koordynacji ruchowej (wykorzystywanie pracy obydwu rąk przy obserwacji dotykowej przedmiotów i ilustracji wypukłych oraz czytaniu i pisaniu w brajlu);
- wzmocnienie mięśni rąk do pisania poprzez ugniatanie plasteliny, rysowanie na folii, dłutkowanie na tabliczce brajlowskiej, dziurkowanie dookoła szablonów, zabawę w zapisywanie szlaczków na maszynie brajlowskiej;
- rozumienie pojęcia sześciopunktu i orientacja w nim (określanie lewej i prawej strony oraz położenia i numeracji punktów).

Należy pamiętać, że powyższe ćwiczenia rozwijają te funkcje dotyku, które będą bardzo potrzebne przede wszystkim w nauce pisma brajla oraz w opanowywaniu techniki obserwacji dotykowej, co daje niezbędną podstawę do zdobywania wiedzy i prawidłowego funkcjonowania w szkole.

Małe dzieci poznając przedmioty za pomocą dotyku powinny kojarzyć z nimi dźwięk, zapach lub smak. Niezbędne jest częste tłumaczenie znaczenia różnych słów i opisywanie elementów otaczającego świata jako uzupełnienie percepcji dotykowej. Kanał słuchowy dopływu informacji jest dla osób niewidomych niezwykle ważny, gdyż istnieje wiele elementów otaczającego ich świata, które są niedostępne dla dotyku np. kolory lub obiekty duże i oddalone oraz takie, do których z różnych powodów nie można się zbliżyć. Trzeba pamiętać, że dla potrzeb przygotowania do edukacji szkolnej dziecka niewidomego należy większy nacisk kłaść na rozpoznawanie małych przedmiotów i orientację w małej przestrzeni niż na rozpoznawanie powierzchni i faktur. Należy też unikać nakłaniania dziecka do dotykania powierzchni, których ono nie lubi. Poznawanie dotykowe powinno zaczynać się od zabawy i dostarczać dziecku przyjemność.

Specjalistyczny sprzęt dla osób słabo widzących i niewidomych

Udźwiękowanie i obrajlowanie wielu urządzeń elektronicznych, umożliwia osobom słabo widzącym i niewidomym naukę, pracę i sympatyczne spędzanie czasu wolnego. Osoby z dysfunkcją wzroku mogą korzystać ze wsparcia sprzętu i oprogramowania specjalistycznego np.: lup, powiększalników, programów powiększających i udźwiękawiających, monitorów brajlowskich / linijek brajlowskich, notatników brajlowskich, drukarek brajlowskich, nawigacją GPS dla niewidomych i wielu

innych. Rozwój techniki jest tak szybki, że z roku na rok powstają nowe doskonalsze urządzenia, programy ułatwiające osobom z dysfunkcją wzroku funkcjonowanie.

Źródło: ŁÓDZKI INFORMATOR DLA RODZICÓW I OPIEKUNÓW DZIECI SŁABO WIDZĄCYCH I NIEWIDOMYCH, red. Anna Tomaszewska, Łódź 2010 r.

WCZESNA REHABILITACJA NIEWIDOMEGO DZIECKA

Drodzy Rodzice

Uznając doniosłość wczesnej rehabilitacji dziecka niewidomego i słabo widzącego na jego późniejszy rozwój rozpoczynamy cykl artykułów omawiających sposoby prowadzenia rehabilitacji dziecka przez Was samych, w domu rodzinnym. Wskazówki zawarte w artykułach nie będą wymagały od Was specjalistycznego sprzętu, wiedzy, celem ich jest uzmysłowienie wagi Waszych działań na rozwijanie sprawności, umiejętności dziecka, jego samodzielność w przyszłym życiu. Nie musicie z założonymi rękami oczekiwać na przybycie rehabilitanta, który poprowadzi zajęcia z dzieckiem, możecie już dziś bawiąc się z dzieckiem wpływać optymalnie na jego rozwój. Dotychczasowe doświadczenia z prowadzenia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka przez Okręg pozwoliły na wysunięcie wniosków, że wielu z Was nie ma świadomości celowości działań prowadzonych przez rehabilitantów, macie obawy o brak własnych kompetencji do prowadzenia samodzielnie rehabilitacji własnego dziecka, błędnie oczekując znaczących postępów tylko na skutek zajęć ze specjalistami. Rehabilitacja polega na ciągłym, systematycznym działaniu, pojedyncze zajęcia z rehabilitantami nie dadzą oczeki-

wanych efektów, to od Was oczekuje się świadomego wsparcia. Nie bójcie się pytać o cel danego ćwiczenia, prosić o ponowne pokazanie jak to prawidłowo z dzieckiem wykonać, to co dla specjalisty jest oczywiste (uczył się przecież przez wiele lat) dla Was jest czymś nowym, musicie to poznać, zrozumieć, umiejętnie wykorzystać. Mam nadzieję, że wskazówki zawarte w naszym cyklu ułatwią Wam zrozumienie potrzeb własnego dziecka, pomogą w usprawnianiu i rehabilitacji dzieci w wieku 0-1 rok.

tyflop pedagog
Grażyna Biała

TYFLOPEDAGOGIKA czyli nauka o nauczaniu, uczeniu się dzieci niewidomych i słabo widzących.

SPECYFIKA POLEGA NA:

- Częściowej adaptacji programu szkolnego,
- Stosowaniu specjalnych lub zmodyfikowanych metod nauczania,
- Rozszerzeniu programu o dodatkowe przedmioty.
- Uwagi wg. Tadeusza Majewskiego (tyflop pedagoga)
- przeciętne dziecko z uszkodzonym wzrokiem jest zdolne do osiągnięcia normalnego rozwoju psychicznego i społecznego oraz przygotowania się do samodzielnego życia, pod warunkiem, że nie ma ono innych defektów biologicznych, uszkodzenia kory mózgowej, bądź dodatkowych niepełnosprawności.
- przeciętne dziecko z uszkodzonym wzrokiem może osiągnąć normalny rozwój psychiczny i społeczny w tym samym czasie, co dzieci w pełni widzące, jeśli

stworzy mu się korzystne warunki opiekuńcze i edukacyjne.

- wśród dzieci z uszkodzonym wzrokiem istnieją indywidualne różnice, które są biologicznie uwarunkowane, tak samo jak wśród dzieci normalnie widzących. Są, więc wśród nich dzieci o różnym tempie i rytmie rozwoju fizycznego i psychicznego, bardziej lub mniej aktywne, o różnych temperamentach (szybkości i trwałości reakcji) i wrażliwości emocjonalnej, bardziej lub mniej utalentowane, posiadające różne uzdolnienia, charakteryzujące się szybszym lub wolniejszym tempem uczenia się i działania.
- Procesy poznawania rzeczywistości i działania dzieci z uszkodzonym wzrokiem są ze swej natury wolniejsze niż u dzieci normalnie widzących, co oznacza, że pierwsze z nich potrzebują dłuższego czasu na realizację większości zadań.
- dzieci z uszkodzonym wzrokiem nie uczą się w sposób spontaniczny, mimowolny i automatyczny, obserwując rzeczywistość oraz działanie i zachowanie się innych dzieci i osób. Jak to ma miejsce u dzieci normalnie widzących. Dlatego od najmłodszych lat trzeba im systematycznie i dokładnie przekazywać wszystkie umiejętności, które będą im potrzebne w życiu.
- Dzieci z uszkodzonym wzrokiem wymagają większego zaangażowania, pracy i cierpliwości ze strony rodziców i nauczycieli w ich nauczaniu i wychowaniu niż dzieci normalnie widzące. Istnieje konieczność ścisłej współpracy między nauczycielami i rodzicami.

PORADY PRAKTYCZNE DLA NAUCZYCIELI UCZNIÓW SŁABO WIDZĄCYCH I NIEWIDOMYCH

Jeśli w klasie, w szkole masowej znajdzie się dziecko słabo widzące, niewidome musimy pamiętać o tzw. rewalidacji - usprawnianiu, przygotowaniu go do życia.

1. Uczeń słabo widzący, niewidomy powinien wspólnie z nauczycielem dobrze poznać klasę, całą szkołę i jej najbliższe otoczenie, powoli poznawać trasę dom-szkoła; szkoła-dom.
2. Dużej pomocy szkole masowej mogą udzielić specjaliści - tyflopedagodzy np. z Ośrodków dla dzieci niewidomych i słabo widzących, PZN, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne.
3. W okresie wakacyjnym nauczyciel wspólnie z rodzicami, dyrekcją szkoły, pedagogiem, psychologiem, okulistą powinien przygotować uczniowi słabo widzącemu, niewidomemu miejsce do nauki oraz niezbędne pomoce dydaktyczne.
4. Nauczyciel wspólnie z rodzicami, rehabilitantem wzroku, okulistą powinien „dobrać” dziecku indywidualne pomoce optyczne, z których uczeń będzie korzystał w czasie zajęć szkolnych (np. okulary, lupy, lornetki, monookular, folie, pryzmaty, linały optyczne itp.).
5. Należy zapoznać koleżanki i kolegów z klasy z problemami wzroku uczniów słabo widzących i niewidomych, tworząc atmosferę życzliwości, zrozumienia i wzajemnej pomocy.
6. Należy unikać pracy z uczniem słabo widzącym na

gładkich, błyszczących powierzchniach, uczniowi należy wybrać (przy jego pomocy - sugestii) jak najlepsze stanowisko pracy pod względem oświetlenia, uwzględniając wadę wzroku.

7. Bardzo ważnym czynnikiem na stanowisku pracy jest kontrast (np. ciemne naczynia na białym obrusie, jasny zeszyt na ciemnej podkładce). O kontraście należy również pamiętać malując klasę szkolną schody, korytarze, drzwi do sal lekcyjnych, sanitariatów itd.
8. Podręczniki dla ucznia słabo widzącego powinny być udostępniane w wersji o powiększonej czcionce, uczniom niewidomym w brajlu.
9. Nauczyciele ze szkół powszechnych oraz, uczniowie mogą korzystać z bibliotek np. w Ośrodku im. L. Braille'a w Bydgoszczy (biblioteka czarnodrukowa, biblioteka brajlowska, w której znajdują się książki w brajlu oraz tzw. książki mówione).
10. Pomoce dydaktyczne uczeń słabo widzący i niewidomy powinien dostać do „obejrzenia” z bliska wraz z możliwością dotknięcia ich.
11. Uczeń słabo widzący powinien pisać w dowolnym zeszycie i takim przyborem do pisania, który jest dla niego najkorzystniejszy np. długopis, cienkopis, mazak, flamaster itd.
12. Nauczyciele nie powinni przywiązywać większej wagi do kaligrafii ucznia słabo widzącego, jeżeli pismo dziecka jest czytelne i bez błędów.
13. Uczniowie klas starszych słabo widzący i niewidomi powinni mieć możliwość korzystania z dykta-

fonu, kaset z nagranyymi lekturami oraz z komputera.

14. Osoby mające kontakt z uczniami niewidomymi powinni, pamiętaąc, że wchodząc do klasy, w której znajduje się uczeń niewidomy, powinni zasygnalizować swoją obecność (dotyczy to również innych osób dorosłych w kontaktach pozaszkolnych z osobami niewidomymi). Opuszczając ucznia niewidomego zasygnalizuj mu również, że odchodzisz.
15. Należy zwracać uwagę, aby ucznia niewidomego nie dotykać zniecierliwie, bez uprzedzenia słownego. W kontaktach z uczniem niewidomym nie mów głośno, uczeń jest niewidomy, ale słyszy dobrze.
16. Uczeń niewidomy uczy się samodzielności. W przypadku nie radzenia sobie w czymś zapytaj, jakiej pomocy oczekuje.
17. Często u osób widzących powstaje problem czy wypada w obecności niewidomych używać słów: „popatrz”, „wziedzisz”, „proszę spojrzeć”, „zobacz”. Zwroty tego typu z reguły odbierane są pozytywnie przez osoby niewidome. Każdy niewidomy posługuje się tym samym językiem, co widzący.
18. Przy określaniu kierunków można używać zwrotów: „na prawo”, „na lewo”, „wyżej”, „niżej”, „pod”, „nad”, jak również określać je przy pomocy stron świata. Możemy np. powiedzieć „zeszyt leży w prawym górnym rogu ławki”.
19. W stołówce szkolnej: możemy podpowiedzieć uczniowi niewidomemu, co jest na talerzu, który znajduje się na stole np. wykorzystując tarczę zeg-

ra; kotlet schabowy na godzinie szóstej, ziemniaki na dziewiątej, surówka na trzeciej.

Zanim uczeń słabo widzący i niewidomy przekroczy progi szkoły masowej warto przeczytać literaturę specjalistyczną i poradniki. Godne polecenia są następujące pozycje:

Bibliografia

Kuczyńska-Kwapisz J. Kwapisz J. „Rehabilitacja osób niewidomych i słabo widzących”. Poradnik metodyczny.

Utnik W., Lisowska A., Sękowska E. „Jak pomóc dzieciom słabo widzącym” Poradnik metodyczny.

Grzyb E., Łośko E., Połomska M., Urbańska H. „Poradnik dla nauczycieli i rodziców z dysfunkcją wzroku”

WYBRANE SZKOŁY DLA OSÓB Z DYSFUNKCJĄ WZROKU

OŚRODEK SZKOLNO-WYCHOWAWCZY NR 1 IM. LOUISA BRAILLE’A W BYDGOSZCZY

85-008 Bydgoszcz,
ul. Z. Krasińskiego 10,
tel. (52) 322-17-87,
tel./fax (52) 322-76-25,
www: www.braille.bydgoszcz.pl

W Ośrodku działają:

1. Szkoła Podstawowa Nr 53 - Przyjmuje dzieci słabo widzące, niewidome. Nauka trwa 6 lat. Nauczany język obcy: język angielski.
2. Gimnazjum Nr 43 - Przyjmuje absolwentów szkół podstawowych - język angielski i niemiecki. Nauka trwa 3 lata.

3. XVIII Liceum Ogólnokształcące - Nauka w szkole trwa 3 lata, kończy się egzaminem maturalnym. Nauczane języki obce: język rosyjski, język niemiecki, język angielski.
4. 4. Technikum Masażu - Nauka trwa 4 lata i kończy się egzaminem zewnętrznym. Zapewnia zdobycie atrakcyjnego w kręgach osób z dysfunkcjami wzroku, zawodu masażysty. Po ukończeniu umożliwia pracę w: szpitalach, klinikach, uzdrowiskach, przychodniach, zakładach pracy chronionej, gabinetach odnowy biologicznej, gabinetach kosmetycznych, klubach sportowych. Przygotowuje także do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej.
5. Szkoła Policealna - Czas nauki wynosi 4 semestry. Szkoła przeznaczona dla absolwentów liceum kształci w zawodach: technik administracji i technik tyfloinformatyk. Stwarza osobom z dysfunkcją wzroku duże szanse na zatrudnienie w biurach, urzędach lub na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie usług administracyjnych oraz tyfloinformatycznych.
6. Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 10 – Dla absolwentów gimnazjum. Nauka trwa 3 lata, kończy się egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe. Nauczane języki obce: język rosyjski, język niemiecki, język angielski). Kształci w zawodach:
 - ślusarz
 - elektromechanik
 - mechanik monter maszyn i urządzeń
 - kucharz

- pracownik pomocniczy obsługi hotelowej
7. Szkoła Przynależająca do Pracy - uczniowie mają możliwość nauki do 24 roku życia.
 8. Oddział dla Dzieci i Młodzieży Głuchoniewidomej i z niepełnosprawnościami sprzężonymi - dzieci w oddziale głuchoniewidomych realizują indywidualne programy nauczania, wychowania i rewalidacji w podstawowym cykl kształcenia do 18 roku życia.
 9. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka - do zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka są przyjmowane dzieci w wieku od 0 do 6 lat lub do momentu podjęcia nauki w szkole, nie później jednak niż do 10 roku życia, na podstawie opinii z Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka. Zajęcia odbywają się na terenie placówki w gabinetach specjalistycznych przystosowanych do potrzeb każdego dziecka, w wymiarze od 4 do 8 godzin miesięcznie. W skład zespołu wczesnego wspomaganie rozwoju małego niewidomego i słabo widzącego dziecka (WWRD) wchodzi: tyflopédagog, rewalidant widzenia, perypatolog, rehabilitant ruchu, logopeda, psycholog.
 10. Kształcenie dorosłych osób z dysfunkcją wzroku na kursach kwalifikacyjne dla dorosłych - obecnie oferta edukacyjna obejmuje następujące kursy:
 - gastronomiczny
 - tyfloinformatyczny
 - administracyjny.

Nauka na kursach kwalifikacyjnych trwa 4 semestry. W toku nauki w systemie weekendowym, słuchacz nabywa umiejętności praktyczne w Ośrodku w specjalistycznych pracowniach.

Kursy są bezpłatne dla osób z dysfunkcją wzroku. Nie ma limitu wieku !!!!

Na kursy kwalifikacyjne przyjmujemy następujących kandydatów:

- na kurs gastronomiczny - absolwenci gimnazjum (lub szkoły podstawowej w starym systemie);
- na kurs tyfloinformatyczny i administracyjny - absolwenci szkoły średniej (LO, Technikum lub ULO)

Uwaga – matura nie jest wymagana!!!

Kandydaci na kursy kwalifikacyjne nie muszą posiadać orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ani orzeczenia o niepełnosprawności, ponieważ wystarczy zaświadczenie lekarskie (od okulisty) o dysfunkcji wzroku.

SZKOŁA POLICEALNA INTEGRACYJNA MASAŻU LECZNICZEGO NR 2 W KRAKOWIE

30-079 Kraków,

ul. Królewska 86,

tel. (12) 638-56-61,

www.spiml.edu.pl/kontakt/

Nauka trwa dwa lata i odbywa się w systemie dziennym. Nie ma limitu wieku !!!!

ZESPÓŁ SZKÓŁ NR 3 W LUBLINIE

20-425 Lublin,
ul. Wyścigowa 31,
tel. (81) 532-80-58, 532-19-44,
fax (81) 534-94-64
<http://www.soswlublin.pl/>

Dla absolwentów Gimnazjum:

1. Technikum Specjalne nr 2 dla Uczniów Nieśłyszących, Słabo Słyszących, Niewidomych, Słabo Widzących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, z Autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera oraz z Niepełnosprawnościami Sprzężonymi - kształcą w zawodach: technik informatyk, technik ekonomista.
2. Policealna Szkoła Zawodowa nr 11 dla Uczniów Nieśłyszących, Słabo Słyszących, Niewidomych, Słabo Widzących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, z Autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera oraz z Niepełnosprawnościami Sprzężonymi, kształci w zawodzie: technik informatyk.
3. Liceum Ogólnokształcące nr XVII dla Uczniów Nieśłyszących, Słabo Słyszących, Niewidomych, Słabo Widzących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, z Autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera oraz z Niepełnosprawnościami Sprzężonymi.
4. Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla Uczniów Niewidomych i Słabo Widzących, Nieśłyszących, Słabo Słyszących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, z Upośledzeniem Umysłowym w Stop-

niu Lekkim, z Autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera oraz z Niepełnosprawnościami Sprzężonymi - kształcąca w zawodzie: introligator i kucharz.

**SPECJALNY OŚRODEK
SZKOLNO - WYCHOWAWCZY NR 6 DLA DZIECI
SŁABO WIDZĄCYCH I NIEWIDOMYCH IM. MJR.
HIERONIMA BARANOWSKIEGO W ŁODZI**

ul: Dziewanny 24,

91-866 Łódź , tel. 42 6577941 , fax. 42 6577811

1. Zespół Wczesnego Wspomagania Rozwoju - opieką objęte są dzieci słabo widzące, niewidome, w tym z niepełnosprawnością złożoną od rozpoznania niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole i ich rodziny.
2. Oddziały przedszkolne - obejmują opieką dzieci słabo widzące, niewidome, w tym z niepełnosprawnością sprzężoną (intelektualną w każdym stopniu niepełnosprawności, słuchową, ruchową i inną).
3. Szkoła Podstawowa nr 39 - nauka w szkole podstawowej trwa 6 lat i kończy się sprawdzianem zewnętrznym. W szkole funkcjonują klasy: dla dzieci słabowidzących i niewidomych, dla dzieci słabowidzących i niewidomych z niepełnosprawnością złożoną oraz edukacyjno-terapeutyczne.
4. Publiczne Gimnazjum nr 68 - nauka w gimnazjum trwa 3 lata i kończy się egzaminem gimnazjalnym. W szkole funkcjonują klasy: dla dzieci słabowidzących i niewidomych oraz dla dzieci słabowidzących i niewidomych z niepełnosprawnością sprzężoną.

5. LVI Liceum Ogólnokształcące - Nauka w Liceum trwa 3 lata i kończy się egzaminem maturalnym. Do Liceum przyjmowani są uczniowie słabo widzący, niewidomi, niepełnosprawni ruchowo.

6. Technikum nr 23 kształcące w zawodach:

- *Technik masażysta - nauka trwa 4 lat i kończy się zewnętrznym egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe w zawodzie technik masażysta oraz egzaminem maturalnym.
- *Technik prac biurowych - nauka trwa 4 lata i kończy się zewnętrznym egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe w zawodzie technik prac biurowych oraz egzaminem maturalnym.

Podstawą przyjęcia do szkoły jest orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną oraz skierowanie wydane przez Starostwo Powiatowe właściwe dla miejsca zamieszkania

7. Szkoła Policealna nr 20 kształcąca w zawodach:

- *Technik administracji - nauka trwa 2 lata i kończy się zewnętrznym egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe. Przyjmowani są uczniowie słabo widzący i niewidomi oraz z niepełnosprawnością ruchową (do 24 roku życia).
- *Technik tyfloinformatyk - nauka trwa 2 lata i kończy się zewnętrznym egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe. Przyjmowani są uczniowie słabo widzący i niewidomi oraz z niepełnosprawnością ruchową (do 24 roku życia).

Po ukończeniu liceum, technikum lub szkoły policealnej

proponujemy możliwość nauki zawodu na kursie kwalifikacyjnym: technik obsługi turystycznej.

Wszyscy uczniowie mają zapewnioną opiekę lekarza okulisty i pielęgniarki przez pięć dni w tygodniu.

Wykaz Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych prowadzących diagnozę/terapię dla dzieci z dysfunkcją wzroku

Brodnica

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna

Jagiellońska 1

87-300 Brodnica

tel: 564944591

fax:564944590

e-mail: porpsy@poczta.wp.pl

www: www.porpsy.prv.pl/

Bydgoszcz

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 1 w

Bydgoszczy

ul. Jana III Sobieskiego 10

85-060 Bydgoszcz

tel/fax: (52) 322-52-06

tel/fax: (52) 322-52-07

tel: (52) 322 34 21

tel. kom.: 667-662-984

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2

ul. Gawędy 5

85-792 Bydgoszcz

tel. (52) 322 80 32

tel. kom. 697-91-07-85

Powiatowa Poradnia

Psychologiczno-Pedagogiczna

w Koronowie- Filia w Bydgoszczy

ul. Zygmunta Augusta 16

85-082 Bydgoszcz

Tel. 525841471

Chełmno

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Słowackiego 3

86-200 Chełmno

tel: 566860052

fax: 566853429

e-mail: poradnia2pp@wp.pl

Chełmża

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Chełmży

Św. Jana 18

87-140 Chełmża

tel/fax: 566756727

e-mail: porpsych@wp.pl

Grudziądz

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Korczaka 23

86-300 Grudziądz

tel: 564644805, fax: 564644806

Inowrocław

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Roosevelta 23

88-100 Inowrocław

tel/fax: 523573835 / 523576207 / 0523570401

www: www.poradnia.inowroclaw.info

Koronowo

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

w Koronowie

Szosa Kotomierska 5

86-010 Koronowo

tel/fax: 52382227

Lipno

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Lipnie

Okrzei 4

87-600 Lipno

tel: 542872492

fax: 542874657

e-mail: poradnialipno@pro.onet.pl

Mogilno

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Mogilnie

Benedyktyńska 3

88-300 Mogilno

tel/fax: 523152774

e-mail: poradnia_mogilno@wp.pl

Szubin

Filia /Powiatowa Poradnia PP w Nakle nad Notecią

Kochanowskiego 1

89-200 Szubin

tel: 523848970

fax: 523848971

e-mail: poradpedag@szubin.net

Sępólno Krajeńskie

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Wojska Polskiego 20

89-400 Sępólno

tel/fax:523882147

Świecie

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Gimnazjalna 2

86-100 Świecie

tel: 52 332-42-85, tel/fax: 523311226

www: <http://ppp-swiecie.pl/>

Toruń

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Toruniu

Prosta 4

87-100 Toruń

tel/fax: 566222991 / 566581376 / 566224617

e-mail: ppp_torun@interia.pl

Osikowa 11

87-100 Toruń

Tel: 56 6481041

e-mail: pppo_torun@interia.pl

Włocławek

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Ogniowa 8/10

87-800 Włocławek

tel/fax: 542325918

e-mail: <mailto:ppp1-wloclawek@wp.pl>

www: [www: www.ppp-wloclawek.webpark.pl](http://www.ppp-wloclawek.webpark.pl)

Żnin

Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna

Browarowa 14

88-400 Żnin

tel/fax: 523020438

e-mail: poradnia@paluki.pl

PROGRAMY POMOCOWE REALIZOWANE PRZEZ PFRON LUB PCPR/MOPS:

Państwowy Fundusz Rehabilitacji

Osób Niepełnosprawnych:

„**JUNIOR**”- program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych”

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej:

„Aktywny samorząd”

Celem głównym programu jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

Moduły, obszary i zadania programu:

Moduł I – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym:

Obszar A – likwidacja bariery transportowej:

- Zadanie 1: pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,
- Zadanie 2: pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B,

Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:

- Zadanie 1: pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania.
- Zadanie 2: dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania,

Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:

- Zadanie 2: pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
- Zadanie 3: pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości,
- Zadanie 4: pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny (co najmniej na III poziomie jakości),

Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej;
- dofinansowanie lub refundacja kosztów opieki nad osobą zależną (opłata za pobyt dziecka w żłobku lub przedszkolu albo inny koszt zapewnienia opieki nad dzieckiem).

Moduł II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia poprzez dofinansowanie kosztów edukacji w szkole policealnej, kolegium lub w szkole wyższej (studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia, jednolite studia magisterskie, studia podyplomowe lub doktoranckie prowadzone przez szkoły wyższe w systemie stacjonarnym / dziennym lub niestacjonarnym / wieczorowym / zaocznym lub eksternistycznym, w tym również za pośrednictwem Internetu).

Realizatorem programu „AKTYWNY SAMORZĄD” w module I i II będą samorządy powiatowe, które przyjmą zaproszenie PFRON do realizacji programu.

Ogólne informacje na temat programu można znaleźć na stronie www.pfron.org.pl

Informacje o terminie rozpoczęcia przyjmowania wniosków, druki wniosków oraz szczegółowe procedury można uzyskać w jednostkach samorządu powiatowego właściwych dla miejsca zamieszkania.

DOFINANSOWANIE DO UCZESTNICTWA W TURNUSIE REHABILITACYJNYM

Turnus rehabilitacyjny - zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji połączona z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy rehabilitacyjne mogą być:

1. usprawniająco-rekreacyjne;
2. rekreacyjno-sportowe i sportowe;
3. szkoleniowe;
4. psychoterapeutyczne;
5. rozwijające zainteresowania i uzdolnienia;
6. nauki niezależnego funkcjonowania z niepełnosprawnością.

Osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się o dofinansowanie w Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie.

Dofinansowanie może otrzymać osoba, która:

1. została skierowana na turnus rehabilitacyjny na wniosek lekarza, pod którego opieką się znajduje;
2. w roku, w którym ubiega się o dofinansowanie, nie uzyskała na ten cel dofinansowania ze środków

Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;

3. weźmie udział w turnusie, który odbędzie się w ośrodku wpisanym do rejestru ośrodków, prowadzonego przez wojewodę, albo poza takim ośrodkiem, w przypadku gdy turnus jest organizowany w formie niestacjonarnej;
4. wybierze organizatora turnusu, który posiada wpis do rejestru organizatorów turnusów;
5. będzie uczestniczyła w zajęciach przewidzianych w programie turnusu, który wybrała;
6. nie będzie pełniła funkcji członka kadry na turnusie ani nie będzie opiekunem innego uczestnika tego turnusu;
7. złoży oświadczenie o wysokości dochodu wraz z informacją o liczbie osób we wspólnym gospodarstwie domowym, przy czym jej przeciętny miesięczny dochód netto (obliczony zgodnie z przepisami o świadczeniach rodzinnych) podzielony przez liczbę osób we wspólnym gospodarstwie domowym, obliczony za kwartał poprzedzający miesiąc złożenia wniosku, nie może przekraczać kwoty:
 - 50% przeciętnego wynagrodzenia na osobę we wspólnym gospodarstwie domowym,
 - 65% przeciętnego wynagrodzenia w przypadku osoby samotnej;

W przypadku turnusu, którego program przewiduje także zabiegi fizjoterapeutyczne, przedstawi podczas pierwszego badania lekarskiego na turnusie zaświadczeni lekarskie o aktualnym stanie zdrowia, w szczegól-

ności o chorobie zasadniczej, uczuleniach i przyjmowanych lekach.

Osoba niepełnosprawna o dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym może ubiegać się również w przypadku, gdy jej dochód przekracza kwoty określone powyżej (w pkt 7). Wówczas kwoty dofinansowania pomniejsza się o kwotę przekroczenia.

Osobie niepełnosprawnej o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo równoważnym oraz osobie niepełnosprawnej w wieku do 16 lat może być przyznane dofinansowanie pobytu na turnusie rehabilitacyjnym jej opiekuna, pod warunkiem że:

1. wniosek lekarza, który kieruje osobę niepełnosprawną na turnus rehabilitacyjny, zawiera wyraźne wskazanie wraz z uzasadnieniem konieczności pobytu opiekuna;
2. opiekun:
 - nie będzie pełnił funkcji członka kadry na tym turnusie,
 - nie jest osobą niepełnosprawną wymagającą opieki innej osoby,
 - ukończył 18 lat lub
 - ukończył 16 lat i jest wspólnie zamieszkującym członkiem

Wysokość dofinansowania uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym wynosi:

1. 27 % przeciętnego wynagrodzenia - dla osoby niepełnosprawnej ze znacznym stopniem niepełnosprawności, osoby niepełnosprawnej w wieku do 16. roku życia oraz osoby niepełnosprawnej w wieku 16-

- 24 lat uczącej się i niepracującej, bez względu na stopień niepełnosprawności;
2. 25 % przeciętnego wynagrodzenia - dla osoby niepełnosprawnej z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności;
 3. 23 % przeciętnego wynagrodzenia - dla osoby niepełnosprawnej z lekkim stopniem niepełnosprawności;
 4. 18 % przeciętnego wynagrodzenia - dla opiekuna osoby niepełnosprawnej;
 5. 18 % przeciętnego wynagrodzenia - dla osoby niepełnosprawnej zatrudnionej w zakładzie pracy chronionej, niezależnie od posiadanego stopnia niepełnosprawności.

W przypadku uzasadnionym szczególnie trudną sytuacją życiową osoby niepełnosprawnej dofinansowanie dla tej osoby lub dofinansowanie pobytu jej opiekuna na turnusie rehabilitacyjnym może zostać podwyższone do wysokości 35 % przeciętnego wynagrodzenia. Podwyższenie dofinansowania pobytu opiekuna może nastąpić, jeżeli opiekun pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z osobą niepełnosprawną lub osoba ta ponosi koszty uczestnictwa opiekuna w turnusie. Natomiast w przypadku znacznego niedoboru środków w danym roku w stosunku do istniejących potrzeb w zakresie dofinansowania uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, można obniżyć wysokość tego dofinansowania, nie więcej jednak niż o 20 % kwot, o których mowa powyżej, albo przyjąć zasadę przyznawania dofinansowania tej samej dorosłej osobie niepełnospraw-

nej raz na dwa lata.

Wnioski o przyznanie dofinansowania na stosownych drukach pobranych w powiatowych centrach pomocy rodzinie składać może osoba niepełnosprawna, jej opiekun lub organizator turnusu w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie właściwym ze względu na miejsce zamieszkania osoby niepełnosprawnej.

Do wniosku należy dołączyć:

1. kopię orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub kopię wypisu z treści orzeczenia traktowanego na równi z tym orzeczeniem albo kopię orzeczenia o niepełnosprawności;
2. wniosek lekarza, pod którego opieką znajduje się osoba niepełnosprawna, o skierowanie na turnus rehabilitacyjny.

Warto zwrócić uwagę, że pierwszeństwo w uzyskaniu dofinansowania mają osoby niepełnosprawne, które posiadają orzeczenia o zaliczeniu do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności albo równoważne, osoby niepełnosprawne w wieku do 16 lat albo w wieku do 24 lat uczące się i niepracujące bez względu na stopień niepełnosprawności.

Kwota dofinansowania do uczestnictwa w turnusie przyznana osobie niepełnosprawnej jest przekazywana na rachunek bankowy organizatora turnusu.

Trzeba pamiętać, że po otrzymaniu powiadomienia o przyznaniu dofinansowania, osoba niepełnosprawna ma 30 dni na poinformowanie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie o wybranym turnusie, nie później jednak niż 21 dni przed roz-

poczęciem turnusu.

Podstawa prawna:

1) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. nr 123, poz. 776, z późn. zm.): art. 10c-10e;

2) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 listopada 2007 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz.U. nr 230, poz. 1694)

Rejestr ośrodków oraz rejestr organizatorów turnusów prowadzi wojewoda, który dokonuje wpisu do tych rejestrów na okres 3 lat po spełnieniu przez ośrodek lub organizatora turnusów ściśle określonych warunków.

O wpisie lub wykreśleniu z wyżej wymienionych rejestrów wojewoda informuje w ciągu 14 dni Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, który prowadzi centralną bazę danych ośrodków i organizatorów turnusów posiadających wpis do rejestru wojewody oraz wydaje krajowy informator o ośrodkach i organizatorach turnusów posiadających taki wpis.

Przeciętne wynagrodzenie - oznacza przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w poprzednim kwartale od pierwszego dnia następnego miesiąca po ogłoszeniu przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" (na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. nr 39, poz. 353, z późn. zm.).

DOFINANSOWANIE LIKWIDACJI BARIER W KOMUNIKOWANIU SIĘ ORAZ BARIER TECHNICZNYCH

O dofinansowanie likwidacji barier w komunikowaniu się i barier technicznych przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne, jeżeli jest to uzasadnione potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności.

Osoby z dysfunkcją wzroku mogą starać się o uzyskanie dofinansowania m.in. na :

- zakup programu udźwiękowiającego do telefonu komórkowego
- zakup maszyny brajlowskiej,
- zakup urządzeń technicznych (mechanicznych, elektrycznych, elektronicznych) posiadających interfejs dźwiękowy, brajlowski lub powiększone znaki np.: udźwiękowioną wagę łazienkową lub kuchenną, glukometr, ciśnieniomierz, czujnik poziomu cieczy, detektor kolorów i inne.

Należy podkreślić, że nie ustalono katalogu sprzętu, na który przyznawane jest dofinansowanie w ramach likwidacji barier w komunikowaniu się i technicznych. Wszystko zależy od uzasadnienia wniosku i od indywidualnych potrzeb wnioskodawcy.

Dofinansowanie nie może obejmować kosztów poniesionych przed przyznaniem środków i zawarciem odpowiedniej umowy o dofinansowanie. Ponadto dofinansowanie nie przysługuje osobom, które w ciągu trzech lat przed złożeniem wniosku uzyskały odpowiednio na ten

cel dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Wysokość dofinansowania likwidacji barier w komunikowaniu się oraz technicznych, wynosi do 95% ceny brutto zakupu urządzeń wraz z montażem lub wykonania usług. Łączna kwota dofinansowania nie może jednak przekraczać piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia.

Dofinansowanie przyznawane jest przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (odpowiednie dla miejsca zamieszkania) na pisemny wniosek osoby zainteresowanej (wzory takich wniosków można pobrać w PCPR)

Do wniosku należy dołączyć:

- kopię orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie równoważne,
- niekiedy należy także dołączyć fakturę pro forma określającą kwotę zakupu.

Wnioski przyjmowane są przez cały rok, a decyzje o przyznaniu lub odmowie przyznania dofinansowania podejmowane są w kolejności napływania kompletnych wniosków, do momentu wyczerpania puli środków zarezerwowanych na dany rok kalendarzowy. Podstawę dofinansowania stanowi umowa zawarta przez starostę (prezydenta miasta na prawach powiatu) z osobą niepełnosprawną lub jej przedstawicielem ustawowym.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. nr 123, poz. 776, z późn. zm.): art. 2 pkt 4, art. 35a;

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być dofinansowa-

ne ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. nr 96, poz 861, z późn. zm.).

Przeciętne wynagrodzenie - oznacza przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w poprzednim kwartale od pierwszego dnia następnego miesiąca po ogłoszeniu przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" (na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. nr 39, poz. 353, z późn. zm.).

DOFINANSOWANIE LIKWIDACJI BARIER ARCHITEKTONICZNYCH

Uprawnionymi do ubiegania się o dofinansowanie przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie likwidacji barier architektonicznych są osoby niepełnosprawne, które mają trudności w poruszaniu się, jeżeli:

1. są właścicielami nieruchomości lub
2. są użytkownikami wieczystymi nieruchomości albo
3. posiadają zgodę właściciela lokalu lub budynku mieszkalnego, w którym stale zamieszkują.

Dofinansowanie to przyznawane jest, aby umożliwić lub w znacznym stopniu ułatwić wykonywanie podstawowych, codziennych czynności lub kontaktów z otoczeniem.

Należy zaznaczyć, że nie został ustalony katalog urządzeń, materiałów budowlanych czy robót i innych czynności z zakresu likwidacji barier w odniesieniu do osób niewidomych. Likwidacja barier architektonicznych rozpatrywana jest w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych. Zatem przyznanie i kwota dofinansowania zależą od rzeczywistej potrzeby danej osoby i od odpowiedniego uzasadnienia wniosku.

Dofinansowanie nie może obejmować kosztów realizacji zadania poniesionych przed przyznaniem środków i zawarciem odpowiedniej umowy. Wysokość dofinansowania na likwidację barier architektonicznych wynosi do 95% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia.

Dofinansowanie przyznawane jest przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (odpowiednie dla miejsca zamieszkania) na pisemny wniosek osoby zainteresowanej.

Wnioski przyjmowane są przez cały rok, a decyzje o przyznaniu lub odmowie przyznania dofinansowania podejmowane są w kolejności napływania kompletnych wniosków, do momentu wyczerpania puli środków zarezerwowanych na dany rok kalendarzowy. Podstawę dofinansowania stanowi umowa zawarta przez starostę (prezydenta miasta na prawach powiatu) z osobą niepełnosprawną lub jej przedstawicielem ustawowym.

Podstawa prawna:

- 1) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. nr 123, poz. 776, z późn. zm.): art. 2 pkt 4, art. 35a;
- 2) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. nr 96, poz 861, z późn. zm.).

ZAOPATRZENIE W WYROBY MEDYCZNE BĘDĄCE PRZEDMIOTAMI ORTOPEDYCZNYMI Z NARODOWEGO FUNDUSZU ZDROWIA

1 stycznia 2014 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Zdrowia z 6 grudnia 2013 r. w sprawie wykazu wyrobów medycznych, wydawanych na zlecenie (Dz. U. z 2013 r. poz. 1565). Wprowadza ono zmiany, dotyczące nie tylko limitów ich finansowania ze środków publicznych i wysokości udziału własnego, ale też kryteriów przyznawania oraz okresu użytkowania.

Poniżej przedstawiono tylko te wyroby medyczne, które mają istotne znaczenie z punktu widzenia osób z problemami wzrokowymi.

Ważną zmianą w stosunku do dotychczas obowiązującego rozporządzenia są regulacje dotyczące zaopatrzenia w białą laskę. Zlecenie na nią wydaje lekarz podstawowej opieki zdrowotnej, a także lekarz okulista. O ile cena laski nie przekracza 100 zł, jest ona przyznawana bezpłatnie. Gdy natomiast jej cena jest wyższa niż 100 zł, musimy dopłacić różnicę. O sfinansowanie lub dofinansowanie nowej można teraz występować co 6 miesięcy.

Wśród innych wyrobów medycznych należy wymienić:

1. Soczewki okularowe korekcyjne do bliży i dali – w cenie do 25 zł:

- kryteria ich przyznawania to wady wzroku wymagające korekcji, sfera do +/-6 dioptrii i cylinder do +/-2 dioptrii,
- lekarzem uprawnionym do wydawania zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okuli-

styki,

- dzieciom do ukończenia 18 roku życia soczewki przyznawane są bezpłatnie, natomiast dorośli muszą wnieść wkład własny w wysokości 30%,
- okres użytkowania w przypadku dzieci ustalany jest według wskazań medycznych, nie może być jednak krótszy niż 6 miesięcy, natomiast w przypadku osób dorosłych wynosi 2 lata.

2. Soczewki okularowe korekcyjne do bliży i dali

– w cenie do 50 zł:

- kryteria ich przyznawania to wady wzroku wymagające korekcji, sfera od +/-6,25 dioptrii i cylinder od 0,00 dioptrii, sfera do +/-6,00 dioptrii i cylinder od 2,25 dioptrii, w tym soczewka z mocą pryzmatyczną,
- lekarzem uprawnionym do wystawienia zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
- dzieciom do ukończenia 18 roku życia soczewki przyznawane są bezpłatnie, dorośli zobowiązani są do wniesienia wkładu własnego w wysokości 30%;
- okres użytkowania w przypadku dzieci ustalany jest według wskazań medycznych, nie może być jednak krótszy niż 6 miesięcy, a w przypadku dorosłych wynosi 2 lata.

3. Soczewki kontaktowe twarde – w cenie do 500 zł:

- kryteria ich przyznawania to stożek rogówki, anizometropia powyżej 4 dioptrii, afakia;
- lekarzem uprawnionym do wystawienia zlecenia jest lekarz specjalista w dziedzinie okulistyki,
- wkład własny świadczeniobiorcy wynosi 30%,

- okres użytkowania to 1 rok.
- 4. Soczewki kontaktowe miękkie** – w cenie do 150 zł:
- kryteria ich przyznawania to stożek rogówki, anizometropia powyżej 4 dioptrii, afakia,
 - lekarzem uprawnionym do wystawienia zlecenia jest lekarz specjalistaw dziedzinie okulistyki,
 - wkład własny świadczeniobiorcy wynosi 30%,
 - okres użytkowania: 1 rok.
- 5. Epiprotezy oka** – w cenie do 800 zł:
- kryteria ich przyznawania to zmiany wielkości i kształtu gałki ocznej wymagające uzupełnienia epiprotezą,
 - lekarzem uprawnionym do wystawiania zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
 - wkład własny nie jest wymagany, co oznacza, że jeśli cena epiprotezy nie przekracza wyżej wskazanej kwoty, nie ma potrzeby wnoszenia własnych środków,
 - okres użytkowania w przypadku dzieci do ukończenia 18 roku życia ustalany jest według wskazań medycznych, a w przypadku dorosłych wynosi 5 lat.
- 6. Protezy oka** – w cenie do 700 zł:
- kryterium ich przyznawania jest brak gałki ocznej,
 - lekarzem uprawnionym do wystawiania zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
 - wkład własny nie jest wymagany,
 - okres użytkowania w przypadku dzieci do ukończenia 18 roku życia ustalany jest według wskazań medycznych, a w przypadku dorosłych wynosi 5 lat.

7. Lupa – w cenie do 80 zł

- kryterium przyznawania to umożliwienie obserwacji jednoocznej lub dwuocznej przedmiotów bliskich i dalekich osobom niedowidzącym przy chorobach siatkówki lub osobom niedowidzącym, gdy ostrość wzroku po korekcji w lepszym oku nie przekracza Vis 0,3,
- lekarzem uprawnionym do wystawiania zlecenia jest lekarz mający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
- wkład własny nie jest wymagany,
- okres użytkowania to 3 lata.

8. Monookular – w cenie do 350 zł:

- kryterium przyznawania to umożliwienie obserwacji jednoocznej lub dwuocznej przedmiotów bliskich i dalekich osobom niedowidzącym przy chorobach siatkówki lub osobom niedowidzącym, gdy ostrość wzroku po korekcji w lepszym oku nie przekracza Vis 0,3,
- lekarzem uprawnionym do wystawiania zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
- wkład własny nie jest wymagany,
- okres użytkowania to 5 lat.

9. Okulary lupowe – w cenie do 350 zł:

- kryterium ich przyznawania to umożliwienie obserwacji jednoocznej lub dwuocznej przedmiotów bliskich i dalekich osobom niedowidzącym przy chorobach siatkówki lub osobom niedowidzącym, gdy ostrość wzroku po korekcji w lepszym oku nie przekracza Vis 0,3,

- lekarzem uprawnionym do wystawiania zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
- wkład własny nie jest wymagany,
- okres użytkowania to 5 lat.

10. Okulary lornetkowe do bliży i dali – limit finansowania ze środków publicznych 350 zł:

- kryterium ich przyznawania to umożliwienie obserwacji jednoocznej lub dwuocznej przedmiotów bliskich i dalekich osobom niedowidzącym przy chorobach siatkówki lub osobom niedowidzącym, gdy ostrość wzroku po korekcji w lepszym oku nie przekracza Vis 0,3;
- lekarzem uprawnionym do wystawiania zlecenia jest lekarz posiadający specjalizację w dziedzinie okulistyki,
- wkład własny nie jest wymagany,
- okres użytkowania to 5 lat.

Zaopatrzenie w wyroby medyczne przysługuje osobom ubezpieczonym, to jest osobom podlegającym ubezpieczeniu zdrowotnemu na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. nr 164, poz. 1027, z późniejszymi zm.), czyli świadczeniobiorcom.

Z NFZ można otrzymać refundację kosztów jedynie do wysokości ustalonego limitu – wszystko, co go przekracza, płacimy sami. O dofinansowanie kwoty nierefundowanej przez NFZ można starać się w powiatowych centrach pomocy rodzinie.

Każde zlecenie na zaopatrzenie w wyżej wskazane wyroby medyczne wymaga przed realizacją potwierdzenia przez właściwy wojewódzki Oddział Narodowego Funduszu Zdrowia.

Szczegółowe informacje dotyczące sposobu realizacji zlecenia można znaleźć na stronie internetowej Narodowego Funduszu Zdrowia pod adresem: nfz.gov.pl oraz uzyskać telefonicznie w oddziałach wojewódzkich NFZ.

ROZPORZĄDZENIEMINISTRA ZDROWIA z dnia 6 grudnia 2013r. w sprawie wykazu wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie, na podstawie art.38 ust.4 ustawy z dnia 12 maja 2011r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego prze-znaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz. U. Nr122, poz.696, późn. zm.

Adresy PCPR, MOPS, MOPR

PCPR Aleksandrów Kujawski

ul. Słowackiego 8, 87 - 700 Aleksandrów Kuj.

PCPR Brodnica

ul. Zamkowa 13a, 87 - 300 Brodnica

PCPR Bydgoszcz

ul. Konarskiego 1/3 ,85 - 950 Bydgoszcz

PCPR Chełmno

ul. Słowackiego 3, 86 - 200 Chełmno

PCPR Golub - Dobrzyń

ul. Gerarda Koppa 1, 87 - 400 Golub-Dobrzyń

PCPR Grudziądz

ul. Małomłyńska 1, 86 - 300 Grudziądz

PCPR Inowrocław

ul. Mątewska 17, 88 - 100 Inowrocław

PCPR Lipno

ul. Mickiewicza 58, 87 - 600 Lipno

PCPR Mogilno

ul. Narutowicza 1, 88 - 300 Mogilno

PCPR Nakło

ul. Dąbrowskiego 46, 89 - 100 Nakło

PCPR Radziejów

ul. Kościuszki 20/22, 88 - 200 Radziejów

PCPR Rypin

ul. Dworcowa 2, 88 - 500 Rypin

PCPR Świecie

ul. Wojska Polskiego 195a, 86 - 100 Świecie

PCPR Toruń

ul. Towarowa 4-6, 87 - 100 Toruń

PCPR Tuchola

ul. Pocztowa 7, 89 - 500 Tuchola

PCPR Wąbrzeźno

ul. Wolności 44, 87 - 200 Wąbrzeźno

PCPR Wiecbork

ul. Mickiewicza 22a, 89-410 Więcbork

PCPR Włocławek

ul. Brzeska 15, 87 - 800 Włocławek

PCPR Żnin

ul. Szpitalna 32, 88 - 400 Żnin

MOPS**Dział Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych**

ul. Toruńska 272, 85-831 Bydgoszcz

URZĄD MIEJSKI

Wydział Spraw Społecznych

ul. Ratuszowa 1, 86 – 300 Grudziądz

MOPR w Grudziądzu

Samodzielny Referat Rehabilitacji Społecznej

Osób Niepełnosprawnych

ul. Hallera 1, 86-300 Grudziądz

MOPR Toruń

ul. Konstytucji 3-go Maja 40 c, 87 – 100 Toruń

MOPR Włocławek

ul. Kościuszki 26 , 87 – 800 Włocławek

DANE TELEADRESOWE FIRM ZAJMUJĄCYCH SIĘ DYSTRYBUCJĄ SPRZĘTU DLA OSÓB Z DYSFUNKCJĄ WZROKU

PHU OKULAR

ul. Konwiktorska 7 lok.22, 00-2016 Warszawa

Tel: 22 831 22 71 w. 213 lub 512 957 262

<http://sklepokular.pl>

LUMEN

ul. Poznańska 37 lok. 2, 00-689 Warszawa

Tel.: (22) 213 02 16

www.lumen.waw.pl

Harpo Sp. z o. o.

ul. 27 Grudnia 7, 61-737 Poznań

Tel.: (61) 853-14-25

www.harpo.com.pl

ALTIX

Oddział Toruń ul. Sz. Chełmińska 26, 87-100 Toruń

Tel./fax: (56) 620 01 17 lub 664 950 350

www.altix.pl

E.C.E. Konrad Łukaszewicz

ul. H. Sienkiewicza 51D,

05-825 Grodzisk Mazowiecki

Tel/fax. (22) 755-57-57

www.ece.com.pl

ULGI I PRZYWILEJE

ULGI PRZY ZAKUPIE BILETÓW NA PRZEJAZDY KOLEJOWE I W KOMUNIKACJI AUTOBUSOWEJ PKS

Uwaga! Uprawnienia do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego przysługują w klasie 2.

Osoba uprawniona do ulgowego przejazdu w klasie 2. na podstawie biletów jednorazowych korzystająca z przejazdu w klasie 1. zobowiązana jest do uiszczenia dopłaty w wysokości stanowiącej różnicę między należnością za pełnopłatny przejazd w klasie 1. a na-

leżnością za pełnopłatny przejazd w klasie 2. Ulga nie obowiązuje na tzw. miejscówki i miejsca sypialne - należy je kupić dla siebie i przewodnika.

1. Niewidomi ze znacznym stopniem niepełnosprawności (zaliczeni do dawnej I grupy inwalidzkiej, uznani za całkowicie niezdolnych do pracy i do samodzielnej egzystencji lub uznani za niezdolnych do samodzielnej egzystencji) mają prawo do:
 - 93% ulgi przy zakupie biletu jednorazowego lub biletu miesięcznego imiennego na pociągi osobowe i zwykłe autobusy PKS - płacą 7% ceny biletu,
 - 51% ulgi w zakupie biletu jednorazowego lub biletu miesięcznego imiennego przy przejazdach pozostałymi pociągami i autobusami PKS - płacą 49% ceny biletu.
2. Niewidomi z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (zaliczeni do dawnej II grupy, uznani za całkowicie niezdolnych do pracy) mają prawo do 37% ulgi przy zakupie biletu jednorazowego lub miesięcznego imiennego w przejazdach autobusami PKS i pociągami - płacą 63% ceny biletu.
3. Przewodnik podróżujący z osobą niewidomą zaliczoną do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności lub pies przewodnik korzysta z 95% zniżki przy zakupie biletu jednorazowego przy przejazdach autobusami PKS i pociągami. Opłata wynosi więc 5% ceny biletu.

Uwaga!

Przewodnik osoby niewidomej musi mieć ukończone 13 lat.

4. Dzieci i młodzież niepełnosprawni lub dotknięci inwalidztwem (do ukończenia 24. roku życia) oraz studenci niepełnosprawni (do ukończenia 26. roku życia) korzystają z 78% ulgi przy zakupie biletów jednorazowych oraz miesięcznych imiennych na wszystkie pociągi PKP i autobusy PKS. Ulga ta obowiązuje przy przejazdach z miejsca zamieszkania lub pobytu do przedszkola, szkoły, szkoły wyższej, placówki opiekuńczo-wychowawczej, placówki oświatowo-wychowawczej, specjalnego ośrodka wychowawczego, ośrodka umożliwiającego dzieciom i młodzieży spełnianie obowiązku szkolnego i obowiązku nauki, ośrodka rehabilitacyjno-wychowawczego, domu pomocy społecznej, ośrodka wsparcia, zakładu opieki zdrowotnej, poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, a także na turnus rehabilitacyjny i z powrotem.

Przy innych przejazdach dzieci do 16 roku życia korzystają z ulgi 37%

1. Ulga 78% przy zakupie biletu jednorazowego przysługuje również opiekunowi odwożącemu lub przywożącemu dziecko do lub z placówek (wymienionych w pkt 4) oraz w drodze po dziecko lub po jego odwiezieniu.
2. Dziecko do 4 lat korzysta z ulgi 100% przy przejazdach koleją oraz przy przejazdach środkami zbiorowej komunikacji autobusowej, jeśli nie zajmuje oddzielnego miejsca.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U. z 2002 r. nr 175, poz. 1440, z późn. zm.): art. 1a, 2 i 4., Ustawa z dnia 26.11.2010- Dz .U. z .2010 nr 238 poz.1578

DOKUMENTY, KTÓRE POŚWIADCZAJĄ PRAWO DO KORZYSTANIA Z ULGOWYCH PRZEJAZDÓW:

Ad 1. Dla osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnośprawności:

- a. wypis z treści orzeczenia komisji lekarskiej do spraw inwalidz-twa i zatrudnienia, stwierdzający zaliczenie do I grupy inwali-dów;
- b. wypis z treści orzeczenia: wojskowej komisji le-karskiej, komi-sji lekarskiej podległej Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji albo Szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wew-ńtrznego albo Szefowi Agencji Wywiadu, stwierdzający zali-czenie do I grupy inwalidz-twa;
- c. wypis z treści orzeczenia lekarza orzecznika ZUS, stwierdza-jący całkowitą niezdolność do pracy i niezdolność do samo-dzielnej egzystencji;
- d. zaświadczenie ZUS, stwierdzające zaliczenie wyrokiem sądu do I grupy inwalidów bądź uznanie niezdolności do samo-dzielnej egzystencji;
- e. wypis z treści orzeczenia lekarza rzeczoznawcy Kasy Rolni-czego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), stwierdzający niezdolność do samodzielnej egzystencji;
- f. wypis z treści orzeczenia komisji lekarskiej KRUS, stwierdza-jący niezdolność do samodzielnej egzysten-cji;

g. zaświadczenie KRUS, stwierdzające zaliczenie wyrokiem sądu do I grupy inwalidów bądź uznanie niezdolności do samodzielnej egzystencji;

h. legitymacja emeryta - rencisty wojskowego wydana przez właściwy organ emerytalny podległy Ministrowi Obrony Narodowej, z wpisem o zaliczeniu do I grupy inwalidztwa;

i. legitymacja emeryta - rencisty policyjnego wydana przez właściwy organ emerytalno-rentowy podległy Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji lub Ministrowi Sprawiedliwości, z wpisem o zaliczeniu do I grupy inwalidztwa;

j. legitymacja osoby niepełnosprawnej, stwierdzająca znaczny stopień

niepełnosprawności, wystawiona przez uprawniony organ.

Dokumenty, o których mowa w pkt „a – g” i „i”, okazuje się wraz z dowodem osobistym lub innym dokumentem umożliwiającym potwierdzenie tożsamości osoby uprawnionej.

Ad 2. Dla osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności:

a. dokumenty, o których mowa powyżej (Ad 1.) stwierdzające całkowitą niezdolność do pracy albo inwalidztwo II grupy, z powodu stanu narządu wzroku;

b. legitymacja osoby niepełnosprawnej, stwierdzająca umiarkowany stopień niepełnosprawności z powodu stanu narządu wzroku lub oznaczona symbolem przyczyny niepełnosprawności - „04-O”, „o”, „O” i „h” wystawiona przez uprawniony organ.

Ad 3. W przypadku przewodnika osoby niewidomej lub psa - przewodnika:

Jeden z wymienionych wyżej dokumentów osoby niewidomej, która korzysta z pomocy przewodnika lub psa-przewodnika.

Ad 4. Dla dzieci, młodzieży i studentów niepełnosprawnych:

a. dla dzieci i młodzieży uczęszczających do przedszkola, szkoły, szkoły wyższej albo ośrodka lub placówki o charakterze oświatowym:

- legitymacja przedszkolna dla dziecka niepełnosprawnego,
- legitymacja szkolna dla uczniów dotkniętych inwalidztwem lub niepełnosprawnych,
- legitymacja szkolna albo studencka wraz z jednym z dokumentów wymienionych pod literą b);

b. dla dzieci i młodzieży nieuczęszczających do przedszkola, szkoły, szkoły wyższej albo ośrodka lub placówki o charakterze oświatowym:

- legitymacja osoby niepełnosprawnej, która nie ukończyła 16 roku życia, wystawiona przez uprawniony organ,
- legitymacja osoby niepełnosprawnej, wystawiona przez uprawniony organ,
- wypis z treści orzeczenia komisji lekarskiej do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, stwierdzający zaliczenie do jednej z grup inwalidów,
- wypis z treści orzeczenia lekarza orzecznika ZUS, stwierdzający częściową niezdolność do pracy, całkowitą niezdolność do pracy albo całkowitą nie-

zdolność do pracy i niezdolność do samodzielnej egzystencji.

Przy przejazdach do i z jednostek udzielających świadczeń zdrowotnych albo pomocy społecznej bądź organizujących turnusy rehabilitacyjne, wraz z jednym z dokumentów, o których mowa wyżej, wymagane jest zaświadczenie (zawiadomienie, skierowanie) określające odpowiednio:

- termin i miejsce badania, leczenia, konsultacji, zajęć rehabilitacyjnych, zajęć terapeutycznych albo pobytu w ośrodku wsparcia, domu pomocy społecznej lub na turnusie rehabilitacyjnym;
- potwierdzenie stawienia się na badania, konsultację, zajęcia rehabilitacyjne, zajęcia terapeutyczne.

Ad 5. Uprawnienie jednego z rodziców lub opiekuna dzieci i młodzieży oraz studentów dotkniętych inwalidztwem lub niepełnosprawnymi, poświadczają:

- dokumenty dziecka określone powyżej (Ad 4.) - jeżeli przejazd odbywany jest wraz z dzieckiem;
- zaświadczenie wydane przez przedszkole, szkołę, szkołę wyższą, ośrodek lub placówkę o charakterze oświatowym albo placówkę opiekuńczo - wychowawczą (wg określonego wzoru), albo zaświadczenie, zawiadomienie, skierowanie (stwierdzające termin i miejsce badania, leczenia, konsultacji, zajęć rehabilitacyjnych, zajęć terapeutycznych albo pobytu w ośrodku wsparcia, potwierdzające stawienie się na badania, konsultację, zajęcia rehabilitacyjne, zajęcia terapeutyczne) - jeżeli przejazd odbywany jest po dziecko lub po jego odwiezieniu.

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 października 2002 r. w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U. nr 179, poz. 1495, z późn. zm.): § 3-5, 7 i 8.

ULGI PODATKOWE

I Podatek dochodowy od osób fizycznych:

Niektórym podatnikom przysługuje prawo odliczenia wydatków na cele rehabilitacyjne od dochodu. Należą do nich:

- podatnik będący osobą niepełnosprawną;
- podatnik, na którego utrzymaniu pozostają osoby niepełnosprawne np.: współmałżonek, dzieci własne i przysposobione, dzieci obce przyjęte na wychowanie, pasierbowie, rodzice, rodzice współmałżonka, rodzeństwo, ojczym, macocha, zięciowie, synowe, (jeśli w roku podatkowym dochody tych osób niepełnosprawnych nie przekroczyły kwoty 9120 zł).

Od dochodu przy sporządzaniu zeznania podatkowego można odliczyć na CELE REHABILITACYJNE wydatki na:

- -adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych do potrzeb osób niepełnosprawnych, przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepeł-

nosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego,

- zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym,
- odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego,
- za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej,
- zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne,
- opłacanie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa w kwocie nie przekraczającej w roku podatkowym 2280 zł,
- utrzymanie przez osoby niewidome psa przewodnika również w kwocie 2280 zł w roku podatkowym,
- opiekę pielęgniarstwa w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby oraz usługi dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa (znaczny stopień niepełnosprawności),
- kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych,
- leki w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu, a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stałe lub czasowo),
- odpłatny konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo - rehabilitacyjne: osoby niepełnosprawnej

- karetką transportu sanitarnego,
- osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa oraz dzieci niepełnosprawnych do lat 16 również innymi środkami transportu,
- używanie samochodu osobowego stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - w kwocie do 2280zł w roku podatkowym,
- odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem na turnusie rehabilitacyjnym, w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, a także dzieci osób niepełnosprawnych.

Wymienione wyżej wydatki podlegają odliczeniu od dochodu, jeżeli nie zostały sfinansowane (dofinansowane) ze środków: zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych lub ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych albo nie zostały zwrócone podatnikowi w jakiegokolwiek formie. W przypadku, gdy wydatki były częściowo sfinansowane (dofinansowane) z tych funduszy (środków), odliczeniu podlega różnica

pomiędzy poniesionymi wydatkami a kwotą sfinansowaną (dofinansowaną) z tych funduszy (środków) lub zwróconą w jakiegokolwiek formie;

Podstawą do odliczenia wydatków na cele rehabilitacyjne, poniesionych przez podatnika będącego osobą niepełnosprawną lub podatnika, na którego utrzymaniu są osoby niepełnosprawne, jest posiadanie dowodu poniesienia tych wydatków (faktur, rachunków). Nie dotyczy to wydatków na opłacenie (1) przewodnika osób niewidomych, (2) utrzymanie psa-przewodnika oraz (3) wydatków za używanie samochodu osobowego (będącego własnością lub współwłasnością niepełnosprawnego) na dojazd na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne. Na wezwanie Urzędu Skarbowego podatnik ma obowiązek (1) podania z imienia i nazwiska osób, które opłacono w związku z pełnieniem przez nich funkcji przewodnika, (2) okazania certyfikatu psa przewodnika lub (3) dokumentu potwierdzającego zlecenie i odbycie niezbędnych zabiegów leczniczo-rehabilitacyjnych.

ULGA PRORODZINNA

W zeznaniu za rok 2015 (składanym w roku 2016) podatnik mógł odliczyć:

- 92,67 zł miesięcznie, czyli do 1112,04 zł rocznie z tytułu ulgi prorodzinnej na wychowywanie jednego dziecka spełniającego warunki ulgi - przy założeniu, że dochód podatnika po odliczeniu składek na ubezpieczenie społeczne nie przekracza łącznie 112.000 zł, a niepozostającego w związku małżeńskim, w tym

również przez część roku podatkowego, nie przekroczyły w roku podatkowym kwoty 56.000 zł,

- 92,67 zł miesięcznie, czyli do 1112,04 zł rocznie na wychowanie dwójki dzieci,
- 166,67 zł miesięcznie, czyli do 2000,04 zł rocznie na trzecie dziecko,
- 225,00 zł miesięcznie, czyli do 2700,00 zł rocznie z tytułu wychowania czwartego i kolejnego dziecka.

Uwaga - posiadając troje, czworo lub więcej dzieci - stosujemy zasadę - na dwójkę pierwszych przysługuje ulga 92,67 zł niezależnie od limitu przychodów, na kolejne dzieci stosujemy kwoty podwyższone, również nie stosując limitu przychodów. Limit ten stosujemy wyłącznie w przypadku wychowywania jednego dziecka.

Odliczenie na dwójkę lub więcej dzieci przysługuje, jeżeli co najmniej przez jeden dzień roku podatkowego osoba korzystająca z ulgi wykonywała władzę, pełniła funkcję lub sprawowała opiekę, w stosunku do więcej niż jednego dziecka. Zasada ta ma miejsce również w przypadku dzieci urodzonych 31 grudnia danego roku. Jeżeli zatem choć jeden dzień w roku podatnik posiadał 2 dzieci, to przez cały rok nie musi on już sprawdzać limitu przychodów. W takim przypadku sprawdza poszczególne miesiące roku i za te miesiące, w których sprawował władzę (opiekę, funkcję rodziny zastępczej) nad jednym dzieckiem będzie rozliczał 92,67 zł za jedno dziecko, a za miesiące w których sprawował on ją nad dwójką dzieci - $2 \times 92,67$ zł.

Warunki skorzystania z ulgi na dzieci:

1. Odliczenie dotyczy dzieci małoletnich, nad który-

mi podatnik wykonywał władzę rodzicielską; pełnił funkcję opiekuna prawnego, jeżeli dziecko z nim zamieszkiwało; sprawował opiekę poprzez pełnienie funkcji rodziny zastępczej na podstawie orzeczenia sądu lub umowy zawartej ze starostą.

2. Odliczenie dotyczy dzieci bez względu na ich wiek, które otrzymywały zasiłek (dodatek) pielęgnacyjny lub rentę socjalną,
3. Odliczenie dotyczy również dzieci do ukończenia 25 roku życia, uczące się w szkołach, o których mowa w przepisach o systemie oświaty, przepisach o szkolnictwie wyższym lub w przepisach regulujących system oświatowy lub szkolnictwo wyższe, obowiązujących w innym niż Rzeczpospolita Polska państwie, jeżeli w roku podatkowym nie uzyskały dochodów w łącznej wysokości przekraczającej kwotę stanowiącą iloraz kwoty zmniejszającej podatek oraz stawki podatku, określonych w pierwszym przedziale skali podatkowej, z wyjątkiem renty rodzinnej.
4. Prawo do odliczenia przysługuje za pełne miesiące kalendarzowe. Jeżeli w miesiącu nastąpiła zmiana prawa do władzy rodzicielskiej lub opieki i przejdzie ona na inną osobę - można ustalać limit dzienny ulgi, dzieląc limit miesięczny przez 30 dni.
5. Jeżeli w trakcie sprawowania praw nad dzieckiem zmianie ulegnie podmiot, który te prawa posiada, każdemu z podatników przysługuje odliczenie w kwocie stanowiącej $\frac{1}{30}$ kwoty ulgi miesięcznej za każdy dzień sprawowania pieczy nad dzieckiem.
6. Odliczenie dotyczy łącznie obojga rodziców, opiekun-

nów prawnych dziecka albo rodziców zastępczych pozostających w związku małżeńskim. Kwotę tę mogą odliczyć od podatku w częściach równych lub w dowolnej proporcji przez nich ustalonej. W związku z tym na jedno dziecko ulga może być wykorzystana tylko przez jedno z rodziców (odliczona od podatku jednego z rodziców) bądź też przez oboje rodziców wspólnie. Dzielenie się ulgą następuje zatem przede wszystkim na drodze ich wzajemnego porozumienia. Jedynym ograniczeniem jest w tym wypadku górny limit ulgi. Brak porozumienia każe odnieść się do zastosowania zasady, że ulga należy się proporcjonalnie do faktycznego okresu wykonywania władzy rodzicielskiej w roku podatkowym (okresu liczonego w dniach).

7. Odliczenia nie stosuje się, jeżeli do dziecka mają zastosowanie przepisy przewidujące: opodatkowanie liniowym podatkiem dochodowym dochodów z działalności gospodarczej, opodatkowanie przychodów z działalności gospodarczej na zasadach ryczału od przychodów ewidencjonowanych (nie jest przeszkodą do korzystania z ulgi osiągnięcie opodatkowanych ryczałtem przychodów z najmu prywatnego) oraz opodatkowanie podatkiem tonażowym.
8. Rozliczenia dokonuje wyłącznie podatnik. Ulgi nie może rozliczać płatnik w zeznaniu składanym za podatnika na jego wniosek.

Podstawa prawna: art. 27f ustawy z dnia 26 lipca 1991r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r. poz. 361, z późn. zm.).

II. ZWOLNIENIE Z PODATKU OD POSIADANIA PSÓW:

Podatku od posiadania psów nie pobiera się z tytułu posiadania psów będących pomocą dla osób niepełnosprawnych niewidomych, głuchoniemych, niedołączonych (podatnikami tego podatku są osoby posiadające psy); podatek ten jest pobierany przez gminę.

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2002 r. nr 9, poz. 84, z późn. zm.), art. 13.

ŚWIADCZENIA RODZINNE

ZASIŁEK PIELEGNACYJNY

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Przysługuje on :

1. niepełnosprawnemu dziecku;
2. osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
3. osobie, która ukończyła 75 lat.
4. osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje w wysokości 153 zł

miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje:

- osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.
- osobie uprawnionej do dodatku pielęgnacyjnego;
- jeżeli członkowi rodziny przysługuje za granicą świadczenie na pokrycie wydatków związanych z pielęgnacją tej osoby, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r. poz.114)

ŚWIADCZENIE PIEŁĘGNACYJNE

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje:

1. matce albo ojcu,
2. iekunowi faktycznemu dziecka,
3. osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną
4. innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności - jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności

stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała:

1. nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub
2. w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie pielęgnacyjne od 01.01.2016 r przysługuje w wysokości 1300 zł miesięcznie.

Świadczenie pielęgnacyjne nie przysługuje, jeżeli:

1) osoba sprawująca opiekę:

a) ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty rodzinnej z tytułu śmierci małżonka przyznanej w przypadku zbiegu prawa do renty rodzinnej i innego świadczenia emerytalno-rentowego, renty socjalnej, zasiłku stałego, nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,

b) ma ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego lub zasiłku dla opiekuna,

2) osoba wymagająca opieki:

a) pozostaje w związku małżeńskim, chyba że współmałżonek legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności,

b) została umieszczona w rodzinie zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej spokrewnionej, rodzinnym domu dziecka albo, w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową opiekę, w tym w specjalnym

ośrodka szkolno-wychowawczym, z wyjątkiem podmiotu wykonującego działalność leczniczą, i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu;

3) na osobę wymagającą opieki inna osoba ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury;

4) członek rodziny osoby sprawującej opiekę ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, specjalnego zasiłku opiekuńczego lub świadczenia pielęgnacyjnego.

5) na osobę wymagającą opieki jest ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego lub prawo do świadczenia pielęgnacyjnego.

6) na osobę wymagającą opieki inna osoba jest uprawniona

za granicą do świadczenia na pokrycie wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r. poz.114).

SPECJALNY ZASIŁEK OPIEKUŃCZY

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje:

1.osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r.

- Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny;

2.małżonkom - jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub in-

nej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje, jeżeli łączny dochód rodziny osoby sprawującej opiekę oraz rodziny osoby wymagającej opieki w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 764 zł.

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje w wysokości 520,00 zł miesięcznie.

Specjalny zasiłek opiekuńczy nie przysługuje, jeżeli:

1) osoba sprawująca opiekę:

a) ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty rodzinnej z tytułu śmierci małżonka przyznanej w przypadku zbiegu prawa do renty rodzinnej i innego świadczenia emerytalno-rentowego, renty socjalnej, zasiłku stałego, nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,

b) ma ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego lub zasiłku dla opiekuna,

c) legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu nie-

pełnosprawności;

2) osoba wymagająca opieki została umieszczona w rodzinie zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej spokrewnionej, w rodzinnym domu dziecka albo, w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową opiekę, w tym w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, z wyjątkiem podmiotu wykonującego działalność leczniczą, i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu;

3) na osobę wymagającą opieki inna osoba ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury;

4) na członka rodziny osoby sprawującej opiekę ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, specjalnego zasiłku opiekuńczego lub świadczenia pielęgnacyjnego.

5) na osobę wymagającą opieki jest ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego lub prawo do świadczenia pielęgnacyjnego,

6) na osobę wymagającą opieki inna osoba jest uprawniona za granicą do świadczenia na pokrycie wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

Więcej informacji można uzyskać w Urzędach Miasta/Gminy.

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r., poz.114)

ŚWIADCZENIE WYCHOWAWCZE „PROGRAM 500 +”

Zasady i warunki programu 500 Plus

Rządowy program Rodzina 500 Plus ma za zadanie pomóc w wychowaniu dzieci poprzez przyznawanie świadczeń wychowawczych.

Wyplacane pieniądze mają posłużyć jako częściowe pokrycie kosztów związanych z zaspokojeniem potrzeb życiowych oraz wychowaniem dziecka. Ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci określa grupę beneficjentów, którzy będą mogli pobierać świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł na dziecko.

Prawo do świadczeń wychowawczych będzie przysługiwać na dziecko, rozumiane jako: dziecko własne, dziecko małżonka, dziecko przysposobione (adoptowane), dziecko znajdujące się pod opieką prawną do czasu ukończenia przez nie 18-stego roku życia.

Świadczenie będą mogli pobierać: rodzice, jeden rodzic, opiekunowie, prawni faktyczni opiekunowie. Świadczenie nie będzie przysługiwać w przypadku, gdy: dziecko jest w związku małżeńskim, dziecko znajduje się w placówce zapewniającej całodobowe utrzymanie lub jest pod opieką zastępczą, dziecko posiada prawo do świadczenia na własne dziecko na dziecko, przysługuje świadczenie rodzinne za granicą (wyjątek: gdy umowy dwustronne lub przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego mówią inaczej). Beneficjentami programu rządowego 500 Plus mogą zostać: obywatele Polski, cudzoziemcy: gdy stosują się

wobec nich przepisy o koordynacji systemów zabezpieczeń społecznych, gdy wynika to z międzynarodowych umów dwustronnych, gdy osoba posiada kartę pobytu z adnotacją "dostęp do rynku pracy", ale z wyłączeniem obywateli państw trzecich: z pozwoleniem na pracę na okres krótszy niż 12 miesięcy. którzy przybyli do Polski na studia, mogących pracować w oparciu o wizę.

Wysokość świadczenia ustalona została na kwotę 500 zł na dziecko (miesięcznie), przy czym wypłaty przysługują na: każde drugie i kolejne dziecko bez względu na dochody rodziny pierwsze dziecko,

Zasiłek przysługuje jeśli dochód na osobę nie przekracza 800 zł na pierwsze dziecko oraz jeśli dochód na osobę nie przekracza 1200 zł, a którekolwiek z dzieci w rodzinie jest niepełnosprawne. Zasiłek w wysokości 500 zł na dziecko przysługuje osobom uprawnionym (rodzice, opiekunowie) do momentu ukończenia przez każde dziecko 18-stego roku życia

Wniosek 500 Plus o zasiłek mogą złożyć rodzice, jeden rodzic, opiekunowie prawni lub osoby faktycznie opiekujące się dzieckiem. Dokumenty będzie można składać w urzędzie gminy lub miasta, właściwym dla miejsca zamieszkania osoby starającej się o świadczenie. Wniosek o świadczenie wychowawcze 500 zł na dziecko zawiera: Dane osoby starającej się o świadczenie (imię, nazwisko, datę urodzenia, PESEL, a w przypadku, gdy nie nadano numeru PESEL wymagany będzie numer dokumentu potwierdzającego tożsamość) oraz dane dzieci będących pod opieką osoby składającej wniosek (imię, nazwisko, datę urodzenia, PESEL, stan

cywilny).

Więcej informacji można uzyskać na stronie MRPiPS:
<http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/>

KARTA PARKINGOWA DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Na mocy przepisów ustawy z dnia 23 października 2013 r. o zmianie ustawy - Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw od dnia 1 lipca 2014 r. uległy zmianie zasady wydawania kart parkingowych dla osób niepełnosprawnych.

O dnia 1 lipca 2014 r. organem wydającym kartę parkingową jest przewodniczący powiatowego zespołu ds. orzekania o niepełnosprawności właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu osoby niepełnosprawnej. Tryb wydawania karty parkingowej

Kartę parkingową wydaje się na wniosek osoby niepełnosprawnej, wyłącznie na podstawie orzeczenia wydanego przez powiatowy zespół ds. orzekania o niepełnosprawności. Osoba niepełnosprawna składa wniosek osobiście z wyjątkiem:

1. osoby, która nie ukończyła 18 roku życia, za którą wniosek składa rodzic lub ustanowiony przez sąd opiekun;
2. osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie pozostającej pod władzą rodzicielską, za którą wniosek składa rodzic;
3. osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie niepozostającej pod władzą rodzicielską lub osoby ubezwła-

snowlnionej częściowo, za która wniosek składa odpowiednio opiekun lub kurator ustanowiony przez sąd.

Do wniosku dołącza się:

- 1 fotografię o wymiarach 35mm x 45 mm (bez nakrycia głowy i ciemnych okularów),
- dowód uiszczenia opłaty za wydanie karty parkingowej (od dnia 1 lipca 2014 r. – wynosi 21 zł),

Według planów, dopiero od dnia 1 stycznia 2017 r. wraz z opłatą za kartę parkingową ma być pobierana opłata ewidencyjna.

Składając wniosek przedstawia się do wglądu oryginał prawomocnego orzeczenia o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub o wskazaniach do ulg i uprawnień wraz ze wskazaniem do karty parkingowej. W ciągu 30 dni od złożenia wniosku przewodniczący zespołu informuje osobę niepełnosprawną o odmowie przyznania karty (nie przysługuje w tym wypadku odwołanie) bądź w przypadku spełnienia wymogów do otrzymania karty informuje o terminie i miejscu odbioru karty. Osoba niepełnosprawna odbiera kartę parkingową osobiście, po okazaniu dokumentu tożsamości potwierdzającego tożsamość albo przez ustanowionego pełnomocnika po okazaniu przez niego dokumentu potwierdzającego jego tożsamość oraz pisemnego pełnomocnictwa do odbioru karty.

Ważność dotychczas wydanych kart parkingowych - karty parkingowe wydane na podstawie dotychczasowych przepisów zachowują ważność do dnia określonego jako data ważności karty parkingowej, nie dłużej

niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Wszystkie karty parkingowe wydane najpóźniej do 30 czerwca 2014 r. utraciły ważność z dniem 1 lipca 2015r.

Osoby uprawnione:

1. Osoba niepełnosprawna zaliczona do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności mająca znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się.
2. Osoba niepełnosprawna, która nie ukończyła 16 roku życia mająca znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się.

Od dnia 1 lipca 2014 r. osoby niepełnosprawne zaliczone do lekkiego stopnia niepełnosprawności nie są uprawnione do uzyskania karty parkingowej.

Osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym od dnia 1 lipca 2014 r. uzyskają kartę parkingową na podstawie wydanego od dnia 1 lipca 2014 r. orzeczenia o stopniu niepełnosprawności albo orzeczenia o wskazaniach do ulg i uprawnień, zawierającego wskazanie w zakresie karty parkingowej. Wskazanie do karty parkingowej w orzeczeniu o znacznym stopniu niepełnosprawności nie jest uzależnione od symbolu przyczyny niepełnosprawności ale wyłącznie od tego, że osoba niepełnosprawna ma znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się.

Wyjątek: Osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym, które posiadają orzeczenie wydane przed 1 lipca 2014 r. wraz z symbolem przyczyny niepełnosprawności 04-O, 05-R, 10-N – uzyskają kartę parkingową bez

konieczności ponownego orzekania, jeżeli posiadają wskazanie do karty parkingowej.

Osoby niepełnosprawne w stopniu umiarkowanym od dnia 1 lipca 2014 r. uzyskają kartę parkingową na podstawie wydanego od dnia 1 lipca 2014 r. orzeczenia o stopniu niepełnosprawności albo orzeczenia o wskazaniach do ulg i uprawnień, zawierającego wskazanie w zakresie karty parkingowej. Wskazanie do karty parkingowej będą mogły uzyskać wyłącznie osoby mające zarówno znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się jak i przyczynę niepełnosprawności oznaczoną symbolem 04-O, 05-R lub 10-N.

Osoby niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia od dnia 1 lipca 2014 r. uzyskają kartę parkingową na podstawie wydanego od dnia 1 lipca 2014 r. orzeczenia o niepełnosprawności zawierającego wskazanie w zakresie karty parkingowej. Wskazanie do karty parkingowej nie jest uzależnione od symbolu przyczyny niepełnosprawności ale wyłącznie od tego, że dziecko ma znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się, co ustala się uwzględniając m.in. wiek dziecka.

Od dnia 1 lipca 2014 r. karta parkingowa wydawana jest wyłącznie na czas określony, na okres ważności orzeczenia jednak nie dłużej niż na 5 lat.

Jeżeli orzeczenie po dniu 1 lipca 2014 r. zostanie wydane na czas nieokreślony to karta parkingowa straci swoją ważność po 5 latach. Ale w tym wypadku aby uzyskać kolejną kartę wystarczy złożenie wniosku o jej wydanie, nie będzie potrzebne nowe orzeczenie.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych znajdującej się pod adresem: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/p,95,karta-parkingowa>

Podstawa prawna: Dz. U. z 2012 r. poz. 1137. z późn. zm

WYDAWNICTWA POLSKIEGO ZWIĄZKU NIEWIDOMYCH

Od kilku lat ukazują się cykliczne wydawnictwa (drukem powiększonym) obrazujące działalność kulturalną w Okręgu, a także promujące twórczość osób niewidomych i słabo widzących z terenu naszego województwa.

Od 2002 roku Okręg Kujawsko-Pomorski Polskiego Związku Niewidomych wydaje Okręgowy Biuletyn Informacyjny Kujaw i Pomorza, Polskiego Związku Niewidomych obrazujący działalność ludzi niewidomych i słabo widzących „OKO”.

Przygotowywany jest drukem powiększonym, pismem brajla (dla osób całkowicie niewidomych) i nagrywany systemem cyfrowym (MP-3). Dostępny jest on we wszystkich Kołach Powiatowych naszego Okręgu, a także na naszej stronie internetowej: www.kujawskopomorski.pzn.org.pl

Polski Związek Niewidomych w Warszawie wydaje następujące czasopisma:

NASZE DZIECI

Kwartalnik, ukazuje się w druku powiększonym oraz w wersji elektronicznej. Druk powiększony rozpoczyna się

w każdym roku dopiero w chwili, gdy PZN ma zagwarantowane finansowanie tego działania. Na stronie internetowej pzn.org.pl w zakładce Nasze Dzieci będzie wersja elektroniczna. Czasopismo przeznaczone dla rodziców, opiekunów, nauczycieli oraz wychowawców dzieci niewidomych i słabowidzących. Dużo uwagi poświęca się w nim metodom nauczania, urządzeniom ułatwiającym naukę, takim jak np. komputer oraz rehabilitacji i racjonalnemu wypoczynkowi. Ukazuje się od 1983 r. pod nazwą „Nasze Światelko”. „Nasze dzieci” od 1986 r. Redaktor naczelny – Elżbieta Oleksiak. Repozytorium plików z numerami „Naszyc Dzieci”

PROMYCZEK

Ukazuje się w wersji brajlowskiej, w druku powiększonym i w wersji elektronicznej (html) jako miesięcznik. Druk rozpoczyna się w każdym roku dopiero w chwili, gdy PZN ma zagwarantowane finansowanie tego działania. Na stronie internetowej pzn.org.pl w zakładce Promyczek będzie wersja elektroniczna. Czasopismo przeznaczone dla dzieci młodszych – do IV klasy szkoły podstawowej. Zawiera materiały własne i przedruki z czasopism dla najmłodszych czytelników. Ukazuje się od 1954 r. Redaktor naczelny – Ewa Fraszka-Groszkowska.

ŚWIATEŁKO

Ukazuje się w wersji brajlowskiej, w druku powiększonym oraz w wersji elektronicznej (html) jako miesięcznik. Druk rozpoczyna się w każdym roku dopiero w

chwili, gdy PZN ma zagwarantowane finansowanie tego działania. Na stroni internetowej pzn.org.pl w zakładce Światelko będzie wersja elektroniczna. Czasopismo przeznaczone dla dzieci starszych – od V klasy szkoły podstawowej oraz młodzieży gimnazjalnej. Omawia zagadnienia wychowawcze występujące wśród dorastających dzieci i młodzieży. Bogato reprezentowany jest dział popularno-naukowy. Ukazuje się od 1949 r. Redaktor naczelny – Ewa Fraszka-Groszkowska.

GLÓWNA BIBLIOTEKA PRACY I ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO DZIAŁ ZBIORÓW DLA NIEWIDOMYCH

UL. KONWIKTORSKA 7
00-216 WARSZAWA

Wypożyczalnia: Książki Mówione
tel. 22 831 22 71 wew. 296, 242 lub 298
dw@dzdn.pl

Wypożyczalnia: Książki Brajlowskie
tel. 22 831 22 71 wew. 281
brajl@dzdn.pl

Wypożyczalnia: Zbiory Tyflologiczne
tel. 22 831 22 71 wew. 277
tyflo@dzdn.pl

Wypożyczalnia: Zbiory Muzyczne
tel. 22 831 22 71 wew. 298
muzyka@dzdn.pl

Przydatna literatura:

- Adamowicz – Hummel A., Posługiwanie się wzrokiem przez dzieci słabo widzące, w: Jakubowski S. (red.), Poradnik dydaktyczny dla nauczycieli realizujących podstawę programową w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum z uczniami niewidomymi i słabo widzącymi, Warszawa 2001.
- Jakubowski S., Pomoce dydaktyczne i środki techniczne przydatne w nauczaniu dzieci z uszkodzonym wzrokiem, w: Jakubowski S. (red.), Poradnik dydaktyczny dla nauczycieli realizujących podstawę programową w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum z uczniami niewidomymi i słabo widzącymi, Warszawa 2001.
- Kawczyńska–Reguła B., Pierzchała B., Zagadnienia nauczania początkowego dzieci z dysfunkcją wzroku, w: Jakubowski S. (red.), Poradnik dydaktyczny dla nauczycieli realizujących podstawę programową w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum z uczniami niewidomymi i słabo widzącymi, Warszawa 2001.
- Kuczyńska – Kwapisz J., Dzieci niewidome i słabowidzące, Warszawa 1996.
- Kuczyńska - Kwapisz J., Kwapisz J., Rehabilitacja osób niewidomych i słabowidzących – Poradnik metodyczny, Warszawa 1996.
- Kurczak-Wawrowska Ewa: Zabawy, na co dzień: poradnik dla rodziców i nauczycieli dzieci z niepełnosprawnością wzrokową i ruchową / Ewa Kurczak-

-Wawrowska. – Warszawa: Fraszka Edukacyjna, 2007.

- Walczak G. „Problemy wczesnej rehabilitacji niewodnych i słabo widzących dzieci”. Warszawa WSPS 1995.
- Walczak G. „ Stymulacja umiejętności widzenia słabo widzących dzieci”. Warszawa WSiP 1998.
- □ Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci z uszkodzonym wzrokiem z dodatkowymi niepełno sprawnościami. Poradnik dla nauczycieli. Walczak G. (red.), Warszawa 2005.
- Poradnik dydaktyczny dla nauczycieli realizujących podstawę programową w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum z uczniami niewidomymi i słabo widzącymi. Warszawa 2001.
- Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych. Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), Warszawa 2001.

